

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
katedra bohemistiky

Role paratextů v knižním marketingu se zaměřením na českou beletrii v
produkci vybraných českých nakladatelství mezi léty 1992-2009

Prokopová Kateřina
Česká filologie se zaměřením na editorskou praxi ve sdělovacích prostředcích

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Lenka Krausová
Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a použité zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 11. 4. 2010

Děkuji Mgr. Lence Krausové za podnětné rady a vzájemné debaty, které mnohdy nastartovaly mou práci správnějším směrem.

Obsah

Úvod.....	5
1. Teorie (Základní terminologie)	7
1. 1. Definice paratextů	7
1. 2. Funkce paratextů	7
1. 3. Dělení paratextů	7
1. 4. Proces paratextualizace	11
2. Role paratextů v knižním marketingu	12
3. Vývoj paratextů v české nakladatelské praxi 90. let 20. století	13
4. Výběr zkoumaného vzorku	14
4. 1. Výběr zkoumaných paratextů.....	14
4. 2. Vybrané tituly	17
5. Jednotlivé peritexty a jejich využití nakladateli v letech 1992, 2000 a 2009	19
5. 1. Souhrnný přehled výskytu peritextů ve vybraném vzorku	19
5. 2. Titul	21
5. 3. Jméno autora.....	25
5. 4. Dedikace	30
5. 5 Motto	32
5. 6. Předmluva a doslov	34
5. 7. Poznámka a komentář	36
5. 7. Nakladatelské texty	40
5. 7. 1. Obálkové texty	40
5. 7. 1. 1. Obálkové texty o autorovi	42
5. 7. 1. 2. Obálkové texty o díle.....	43
5. 7. 1. 3. Obálkové texty citátové	45
5. 7. 1. 4. Obálkové propagační texty	46
5. 7. 1. 5. Autorské a referenční texty na obálce knihy	46
5. 7. 2. Propagační texty a reklama	47
Závěr.....	51
Seznam použité literatury	53

Úvod

Kniha, jako nejstarší prostředek sdělování lidské myšlenky, tradiční nositel informace, symbol kultury a pramen poznání, v sobě podle soudobé literární teorie nese dva druhy textu.

První typ textu, tzv. text primární (vlastní text sepsaný autorem), je prvořadý a tvoří jádro celé knihy. Jeho existenci je podmíněn vznik druhého typu textů, tzv. sekundárních knižních textů (paratextů¹, ostatních přidaných materiálů, jež nejsou brány jako hlavní příběh), které autorský text nejen obklopují, ale vyplňují i v meziprostorech.² Nejednoznačná hranice mezi jádrem knihy a sekundárními texty však může v některých případech vést k tomu, že jsou paratexty vnímány jako součást primárního textu, i když se od něj funkčně odlišují (např. název kapitoly, motto...)³.

Paratexty mají potencionálního čtenáře přivést k jádru knihy, nalákat a navnadit ho k četbě primárního textu, informovat o tom, co jej čeká po přečtení knihy a případně ovlivnit jeho pohled na dílo. Jsou tedy jakýmsi „úvodníkem“ k samotnému jádru knihy a významným faktorem ovlivňujícím vnímání a interpretaci textu.

Jednou z celého spektra funkcí paratextů je funkce propagační, vycházející z ekonomických zájmů vydavatele. Knižní trh prošel značným množstvím vývojových změn, proměnila se nejen kniha, ale také samotné její vnímání. Nabídka nových titulů je stále bohatší, ale čtenářů je méně. Kniha má tak řadu konkurentů a svádí svérázný konkurenční boj o to, aby byla viděna a získala si čtenářovy sympatie. V tento moment hraje hlavní roli nejen přebal knihy, ale také právě sekundární texty, které mohou být umístěny nejen na místech k tomu předem určených např. na záložce či přebalu, ale i na vazbě, titulní a protilehlé straně, obálce atd. Jak již napovídá téma práce, ve svém výzkumu se zaměřím především na tuto funkci paratextů a její využití nakladateli.

Celá práce má dvě hlavní části – teoretickou a analytickou. Úkolem první části je poskytnout čtenáři prvotní seznámení se s paratexty, a to především s jejich funkcí, dělením a

¹ Termín vytvořený francouzským literárním teoretikem Gerardem Genettem, který se ujal především po vydání Genettova díla *Paratexte. Das Buch wom Beiwerk des Buches*.

² Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 9.

³ Srov. tamtéž, s. 10.

procesem paratextualizace. Tato část také seznamuje čtenáře s rolí sekundárních textů v knižním marketingu.

Druhá část, analytická, je klíčovou částí celé bakalářské práce. Čtenář je v ní seznámen s výběrem zkoumaného vzorku, charakteristikou jednotlivých paratextů současné české beletristické produkce a s jejich využitím nakladateli v praxi, které se pokusím doložit na základě analýzy produkce pěti nakladatelství – nakladatelství Lidových novin, Mladé fronty, Paseky, Arga a Torstu, a to v letech 1992 (1. rok, kdy vydávala všechna nakladatelství), 2000 a 2009. Zkoumány budou epitexty verbální povahy, a to především titul, věnování, motto, předmluva, doslov, komentář, poznámka a texty na záložkách. Cílem zkoumání je zachytit nejfrekventovanější způsoby použití paratextů ve vybraném vzorku nakladatelství a hodnocení vývoje sledovaných paratextů v čase.

1. Teorie (Základní terminologie)

1. 1. Definice paratextů

Dle Genetta mají platnost paratextu 1. všechny prvky, „díky nimž se z textu stává kniha a jako taková předstupuje před čtenáře a vůbec před veřejnost“, 2. jsou jako paratexty označovány rozličné dodatky a doplňky k textu literárního díla, umístěné do „neurčité zóny“ mezi autorským textem a vnějškem (diskursem o textu), jejichž prostřednictvím je čtenáři podán komentář k dílu, který má podnítit a regulovat jeho recepci.⁴

1. 2. Funkce paratextů

Sekundární texty organizují komunikaci mezi autorem díla a čtenářem. Dle Genetta je jejich primární funkcí zprostředkovat a zpřístupnit čtenáři ideální identitu primárního textu. Jako další funkci uvádí interpretační a návodnou, závazkovou a poradní. Paratexty tak mají připravit potencionálního čtenáře k recepci primárního díla. Američan L. Lerner rozlišuje čtyři hlavní funkce paratextů: informační (informace, o nichž se autor paratextů domnívá, že mohou být pro příjemce důležité), apologickou (čili vysvětlující či obhajující existenci textu včetně zprostředkování), kontrolní (umožňující čtenáři správnou interpretaci i recepci díla jako celku) a neurčitou. Obě teorie však zcela opomíjejí funkce transakční, persuasivní a propagační. Paratexty nejen informují čtenáře, ale také konkretizují jejich přání prostřednictvím apelačního působení v rovině emoční i rozumové.⁵

1. 3. Dělení paratextů

Než přistoupíme k samotnému členění, je na místě se nejprve zmínit o terminologické nejednotnosti a rozkolísanosti v oblasti sekundárních textů, která je zapříčiněna především rozpravami nad daným tématem, probíhajícími izolovaně a nestejněměrně v jednotlivých národních kulturách. Touto problematikou se podrobněji zabývá ve své disertační práci

⁴Srov. Mareš, P.: *Průvodce světem paratextů*, Česká literatura 41/1993, č. 5, s. 580-583.

⁵Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 21-22.

L. Müllerová, z jejíchž průzkumů je zřejmé, že nejpropracovanější systém paratextů pochází z francouzského prostředí ze sklonku osmdesátých let (hlavně díky přínosu francouzského literárního vědce Gerarda Genetta) a v následujících letech byl převzat i v dalších literárních vědách, především v kultuře německé a polské.⁶ Má práce tak bude vycházet převážně z těchto přístupů.

V české literární vědě je problematika sekundárních knižních textů opomíjena a existuje k ní jen minimum literatury. Nejpodrobněji se problematikou členění a charakteristiky paratextů zabývá D. Hodrová, a to ve svém díle *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století*.

G. Genette třídí sekundární knižní texty do pěti hlavních kategorií, a to z hlediska prostorového (Kde?), časového (Kdy?), materiálního (Jak?), pragmatického (Od koho? Ke komu?) a funkčního (Proč? K čemu?).⁷

Na základě zmíněných hledisek pak Genette dělí paratexty na tzv. *peritexty* (řec. peri - „okolo“), které se nacházejí společně s autorským textem v jednom celku (např. titul, jméno autora, záložkový text, předmluva a doslov, poznámka, obsah, propagační a reklamní texty), a na *epitexty* (řec. epi - „nad, při“), které vystupují samostatně bez autorského textu, existují v okolí knih (např. recenze, dopisy, deníky atd.).

Tyto dva druhy sekundárních textů dále členíme na *paratexty neverbální* (formát, ediční řada, použitý materiál, typografie, titulní strana a její příslušenství, sazba a vydání, vizuální prvky) a *verbální* (jméno autora, titul díla, dedikace, motto, záložkové texty, předmluva a doslov, poznámky, komentář, názvy kapitol a mezititulky, nakladatelské texty v užším slova smyslu⁸); *autorské* (např. autorská předmluva, autorská poznámka, titul, motto) a *vydavatelské* (např. ediční poznámka, záložkový text, doslov, texty s technickými a vydavatelskými údaji); *veřejné* (např. titul, jméno autora, tištěné věnování, prolog, epilog, komentáře či záložkové texty) či *privátní* (např. rukopisné věnování či rukou dopisované

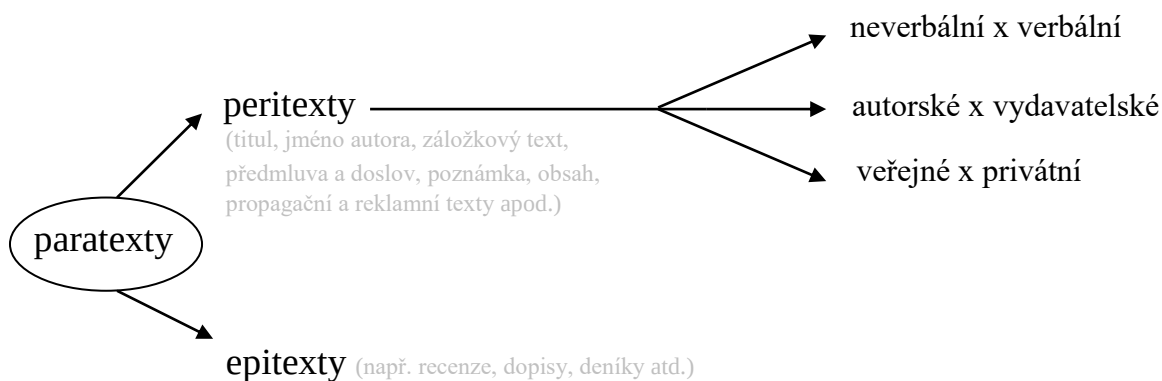
⁶ Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 63-64.

⁷ Srov. tamtéž, s. 17.

⁸ Pod shrnujícím pojmem nakladatelské texty v užším slova smyslu máme na mysli verbální nakladatelské texty, kterými jsou: obálkové texty, propagační texty a reklama, prvky otevírající text, texty obsahující technické a vydavatelské údaje, texty čtenářské reflexe. In: Müllerová, s. 65.

poznámky). Výše popsané dělení vychází z genettovského konceptu, který ale obohacuje o některé další typy peritextů vstupujících do procesu paratextualizace.⁹

Schéma č. 1.: Dělení paratextů

Spojením všech paratextů vzniká jistý „svazek“, který je velmi proměnlivý. Jeho podoba je ovlivněna nejen charakterem autorského textu, ale také například volbou zprostředkovatele, přístupem čtenáře, konkretizací cílové skupiny čtenářů apod. To vše je neúplný výčet faktorů, které ovlivňují výslednou podobu nejen celého svazku, ale i jednotlivých paratextů, a způsobují tak mnohočetnou variantnost, znesnadňující jejich klasifikaci a případnou charakteristiku. Na funkční i významové proměny peritextu ve svém díle Genette také upozorňuje, avšak jeho třídění je neumožňuje detektovat.¹⁰

V českém prostředí se Daniela Hodrová uchyluje ke svébytnému členění díla na rámec a rámovaný text, oba podle ní vytvářejí v rovině makrokompozice základní dvojici literárního díla. Přesto však je její ovlivnění Gerardem Genettem v díle *...na okraji chaosu...* více než zřejmé. Kniha vyjadřuje materiální aspekt díla. Vazbou a deskami je tak vytvořen jeho pevný rámec. Na deskách se zpravidla vyskytuje titul a jméno autora, ty se následně opakují i na začátku textu, jsou tak součástí grafického rámce. Grafický rámec tvoří určitý počet stran –

⁹ Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 63-66. Mareš, P.: *Průvodce světem paratextů*, Česká literatura 41/1993, č. 5, s. 580-583.

¹⁰ Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 17.

titulní (s titulem a jménem autora), případně strany s dedikací a mottem. Tyto strany mají jinou grafickou úpravu než následující hlavní text. V této části dává dílo podle Hodrové čtenáři možnost rozhodnout se, zda dojde k četbě textu primárního, nebo ne. Hlavní text také nabízí rámce, a to ve formě kapitol, oddělení jednotlivých básní apod., ale příjemce už je unášen proudem textu a nemá možnost výběru. Knižní a grafický rámec (Hodrovou označovaný jako rámec A) tvoří vnější rámec textového rámce (B), který je spjat s existencí díla ve světě (genetiovský peritext). Od něj dospějeme k rámci X, tvořenému ohlasy na dílo, jeho kritikami a interpretacemi, který obklopuje dílo sémantickým „oparem“ (genetiovský epitext). Rámec B zahrnuje ve většině případů titul, dedikaci, motto, předmluvu a doslov – až na titul se jedná o prvky pouze fakultativní. Hodrová do tohoto rámce začleňuje také „přechodné území“ mezi rámcem a hlavním textem. Jedná se o začátek a konec – území vymezené první a poslední větou, odstavcem, kapitolou. Skrze rámec navazuje dílo kontakt s příjemcem a vstupuje do světa, dílo se v rámci čtenáři podbízí a otvírá, v některých případech i doporučuje. Hodrová ve svém přístupu využívá Genettovo kritérium prostorovosti, umístění okolních textů vůči autorskému. Následující schéma č. 2 shrnuje její pojetí.

rámec X	interpretace, ohlasy aj.
rámec A	kniha
rámec B Ba	titul dedikace motto předmluva začátek
rámec Ca	<i>předmluva u nalezeného rukopisu či dekameronu</i> HLAVNÍ TEXT
rámec Cb	<i>doslov (poznámka) u nalezeného rukopisu či dekameronu</i>
rámec B Bb	konec doslov poznámky dodatky obsah
rámec A	kniha
rámec X	interpretace, ohlasy aj.

Ze schématu je viditelné, že primární text je peritexty doslova rámován a sám tento rámec má pak podvojný charakter, jenž je složen z úvodní, otevírající části Ba a z části závěrečné, uzavírající Bb. Tyto části se vyskytují ve všech dílech, pouze se liší svým rozsahem a charakterem.¹¹

1. 4. Proces paratextualizace

Sekundární knižní texty tvoří kolem primárního textu určitou zónu, skrze kterou čtenář vstupuje dovnitř knihy, tedy k autorskému textu a opačně. V této zóně dochází k procesu L. Müllerovou označovanému jako paratextualizace, který organizuje celý proces literární komunikace. Může čtenáře nalákat na autorský text nebo také úplně ukončit celou komunikaci ještě dříve, než dojde ke kontaktu příjemce s autorským textem. Jde tedy o proces působení paratextů vysílače (nakladatele či autora) na recipienta.¹²

Celý proces je ovlivněn řadou faktorů, mezi něž patří vedle organizace paratextů také jejich míra schopnosti navázání kontaktu s potencionálním příjemcem, identifikovatelnost, čtenářská a životní zkušenost recipienta, společenský kontext (ideologie, názor expertů a autorit) apod.¹³

Jak je zřejmé ze členění sekundárních knižních textů na peritexty a epitexty, proces paratextové komunikace probíhá ve vnějším i vnitřním prostředí. Proces vnitřní paratextualizace probíhá v pěti fázích. Aby došlo k první fázi – kontaktní, musí být nejprve text čtenáři dostupný. V této fázi hraje velkou roli materialita paratextů a jejich identifikační či kontaktní funkce. V druhé fázi – registraci paratextů – čtenář jednotlivé sekundární knižní texty objevuje. Paratexty v této fázi mají především informační funkci. Třetí fází je vnímání subjektivně selektovaných sekundárních textů, které plní především funkci persuasivní. Ve čtvrté fázi dochází k přijímání a akceptaci zvolených paratextů, recipient si vytváří vztah k textu a jistá očekávání. Poslední fáze – rozhodovací – předchází přístupu k autorskému

¹¹ Srov. Hodrová, D.: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla*. Praha 2001, s. 212-217.

¹² Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 9-12.

¹³ Srov. tamtéž, s. 12.

textu. Touto fází však proces paratextualizace nekončí, k paratextům se můžeme vracet i v průběhu přijímání autorského textu.¹⁴

Čtenář prostupuje zónou sekundárních knižních textů prvně přes vnější šev rámce knihy, kde dochází k obousměrnému ovlivňování mimoknižního života – literárního či mimoliterárního – a sekundárních knižních textů. Vnější šev rámce knihy udává především formu paratextů, často spjatou s jejich persuasivní složkou. Ve vnitřním švu rámce knihy dochází taktéž k oboustranné interakci primárního textu a paratextů. Je spjat s recepcí a ideovostí paratextů a s příznakovými rysy textu primárního.¹⁵

2. Role paratextů v knižním marketingu

Sekundární knižní texty mají potencionálního čtenáře přimět k přečtení/koupi knihy a pomoci rychleji identifikovat primární text. Je více než zřejmé, že role paratextů v knižním marketingu vyplývá už z jejich samotné funkce a není nevýznamná.

Dle Ljachova je významnou reklamně propagační složkou knihy hlavně její přebal, který můžeme považovat za samostatný prvek.¹⁶ Základní úloha však náleží sekundárním textům reklamně propagačního charakteru, které jsou v knize zcela volně rozmístěny. Mohou být umístěny nejen na místech k tomu předem určených – na záložce či přebalu, ale také na vazbě, titulní a protilehlé straně, atd. Vzhledem k neustále rostoucí konkurenci na knižním trhu dochází také k soustavnému rozvoji tohoto typu paratextů, které navíc pronikají do hloubi knižního celku a vytvářejí svéráznou symbiózu s tradičními knižními prvky.¹⁷

Thomas Woll ve svém díle *Rukověť nakladatele* uvádí, že knihy prodává recenze, přebal, reklama a propagace, cena, ale motivací čtenáře ke koupi je téma a reputace knihy. Spotřebitelská studie amerických čtenářů knih v září roku 1997 odhalila, že 59 % čtenářů ze zkoumané skupiny plánuje své nákupy před vstupem do knihkupectví, 40 % podle

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 14.

¹⁵ Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 17.

¹⁶ K tomuto názoru se přiklání i L. Pavlát, který tvrdí, že přebal nejen chrání knihu, ale je také její reklamou. Srov. Pavlát, L.: *Tajemství knihy*. Praha 1982, s. 114.

¹⁷ Srov. Ljachov, V. N.: *Nástin teorie knižního umění*. Praha 1975, s. 103.

okamžitého rozhodnutí, 63 % shledává seznam bestsellerů jako málo významný, 23 % prohlašuje, že přebal či obálka jsou důležité, a 66 % se domnívá, že důležité jsou informace a texty na záložkách a zadní straně knihy.¹⁸ Zmíněná studie je sice poměrně staršího data, domnívám se však, že v této problematice v průběhu uplynulých let nedošlo k žádné výrazné změně. Jak je zřejmé, většina čtenářů přihlíží k informacím, zprostředkovaným právě sekundárními knižními texty.

V následující analytické části bude mapováno, jak nakladatelství tuto silnou roli paratextů vnímají a dokáží využít v praxi.

3. Vývoj paratextů v české nakladatelské praxi 90. let 20. století

Nakladatelská praxe devadesátých let dvacátého století je modulována především změnou společenského systému, uvolněním knižního trhu a jeho bouřlivým vývojem po roce 1989. Toto období je charakterizováno velkým chaosem, vysokým nárůstem počtu nakladatelství i vlastní produkce knih, a zahlcením tak čtenářů různými typy titulů. Nakladatelství se snaží obstát v konkurenčním boji, což vede k pozvolnému nárůstu hlavně nakladatelských peritextů, a učí se vybavovat knihy texty, které komunikují s potencionálním čtenářem/kupcem. Dochází tak k postupnému ustálení modelu svazku peritextů v knize. Při jeho skládání v případě opakovaných vydání jsou uplatňovány především tři způsoby výstavby – sestavení zcela nového svazku peritextů, použití svazku shodujícího se s předchozím vydáním knihy a vrstvení.

Nejvýznamnější formou sekundárních knižních textů jsou párové peritexty název díla a jméno autora, o čemž svědčí i jejich umístění a opakování na dalších místech v knize. Z autorských textů jsou dále vysoce frekventované pretextové peritexty dedikace a motto. Nakladatelské peritexty nejvíce využívají prostor obálky, především na záložkách, druhé a třetí straně. Na druhé straně obálky nachází své uplatnění především texty o autorovi a jeho díle, na straně třetí informace o autorovi a další produkci nakladatelství. Na zadní straně

¹⁸ Woll. T.: *Rukověť nakladatele. Řemeslo, věda, umění*. Praha 2002, s. 90.

nacházíme údaje o primárním textu, přes to je však toto druhé nejviditelnější místo využito nedostatečně. Velké množství knih neobsahuje ani jediný propagační a reklamní peritext.

L. Müllerová se ve své analýze peritextů uchyluje k závěru, že lze hodnotit paratextovou komunikaci českých nakladatelství jako postupně rozvíjející se akt, který má však ještě oproti zahraničním konkurentům mezery.¹⁹

4. Výběr zkoumaného vzorku

4. 1. Výběr zkoumaných paratextů

Ve své analýze jednotlivých sekundárních knižních textů budu vycházet především z genettovského dělení paratextů, který nabízí poměrně přehledný systém existujících paratextů, avšak doplněného o další typy. Zaměřím se především na peritexty verbální povahy, konkrétně na jméno autora, titul, dedikaci, motto, předmluvu, doslov, poznámky, komentáře a vybrané verbální nakladatelské texty v užším slova smyslu – speciálně na obálkové texty (záložkové texty a texty na vnějších stranách obálky), propagační texty (jiné tituly produkované nakladatelstvím, způsob fyzického získání knihy) a reklamní texty. Na nakladatelské neverbální peritexty²⁰ bude nahlíženo pouze v případech, kdy nějakým způsobem ovlivňují charakter souvisejících peritextů. Texty obsahující technické a vydavatelské údaje ze zákona povinné nebo ze zvyku uváděné nejsou v analýze zahrnuty.²¹ Na základě odlišných autorství některých peritextů nelze jednoznačně členit peritexty na autorské a nakladatelské, toto kritérium bude pouze případným subkritériem jejich popisu (to se ovšem netýká čistě vydavatelských paratextů propagačních aj., které jsou členěny v rámci tzv. nakladatelských peritextů v užším slova smyslu).

¹⁹ Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s.205–208.

²⁰ Formát, edice, řada, použitý materiál, typografie, sazba, vizuální prvky, aj.

²¹ Tím máme na mysli verbální nakladatelské peritexty obsahující technické a vydavatelské údaje, které musí být v knize zpravidla v tiráži uvedeny (autor, titul, překladatel, jméno a adresa nakladatele, jméno a adresa tiskárny, rok prvního vydání pokud je znám, u překladu původní název a jméno nakladatele, ISBN) nebo jsou ze zvyku uváděné (autor typografické úpravy, editor, autoři doslovu, poznámek a jazykové úpravy, počet stran, pořadové číslo vydání knihy, edice, číslo v edici, vydání, doporučená cena, náklad). Srov. Pistorius, V.: *Jak se dělá kniha*. Praha 2003, s. 44.

Zkoumanými vzorky jsou peritexty současné české beletristické produkce²² pěti českých nakladatelství – Mladé fronty, Lidových novin, Paseky, Atlantis a Torstu, a to z let 1992 (1. rok, kdy vydávala všechna nakladatelství), 2000 a 2009. Ve výzkumu nepůjde o komplexní zmapování trhu na vybrané množině textů. Vzorek tedy není nejpestřejší a nejvyváženější, ale naopak jasně definovaný. Předpokládáme tak průkaznější výsledky u daného typu publikace. V potaz jsou brána jak první, tak opakovaná vydání.

Konec roku 1990 a celý následující rok 1991 je charakterizován jako období znovuoobjevených autorů a žánrů, během komunismu zakázaných, a reprintu mnoha knih. V důsledku toho však docházelo k upřednostnění kvantity nad kvalitou, a došlo tak ke krizi odbytu, počínající na konci roku 1992 a mající dlouhé trvání. Knižní trh byl přesycen nejen žánry, ale také autory a tituly. Rostly zásoby knih, nakladatelství musela zredukovat své ediční plány, a došlo tak na otázku přežití na trhu každého z nich.²³ V současné době působí na trhu 4 583²⁴ nakladatelů, kteří vyprodukují kolem 19 000 titulů ročně.²⁵ Pouze zhruba 150 z nich však vydá více jak 20 titulů za rok.²⁶ Výsledkem tohoto trendu je fakt, že u nás neexistuje žádná centrální databáze, která by byla úplná.

Vymezený vzorek pěti nakladatelství v sobě zahrnuje jak zkušené nakladatele, fungující už řadu let (před námi vymezeným rokem 1992), tak nováčky na trhu, kteří si teprve museli své čtenáře získat. Jde o velké nakladatelské domy i nakladatelství soukromých vlastníků, o ryze česká nakladatelství, ale také o nakladatelství nově v rukou zahraničních vlastníků jako jejich mezinárodní odnož. Zaměření i kvantita produkce všech vydavatelství je velice různorodá, proto není vzorek zastoupen rovnoměrně.

Nakladatelství Mladá fronta, založené již v roce 1945, se v současné době se svojí produkcí 200 knih ročně²⁷ právem řadí mezi největší a nejúspěšnější domy v České republice. Zaměřuje se na široké spektrum čtenářů nejrozličnějšího věku, čemuž odpovídá i její pestré

²² Každý žánr má jiný paratextový aparát a u překladové literatury se jejich svazek také výrazně liší. Vzorek je proto vybírán co nejúžeji, aby tvořil pokud možno homogenní množinu, u níž lze předpokládat srovnatelnou paratextovou výbavu u jednotlivých titulů.

²³ Halada, J.: Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006. Praha 2007, s. 16.

²⁴ Agentura ISBN oficiálně registruje všechny nakladatele a podle mezinárodně uznávané metodiky nemůže nikoho z evidence vyškrtávat. Číslo 4 583 proto nevyjadřuje skutečný počet aktivních nakladatelů.

²⁵ In: <http://www.sckn.cz/index.php?p=fakta2008>, 20. 2. 2010;

http://www.nkp.cz/pages/page.php3?nazev=ISBN,_ISMN,_ISSN&submenu3=17, 10. 4. 2010

²⁶ In: http://www.sckn.cz/index.php?p=ckt_historie, 20. 2. 2010.

²⁷ Z toho je přibližně 180 novinek. In: <http://www.mf.cz/produkty/knihy>, 10. 3. 2010.

portfolio titulů. Mezi její kmenové autory se řadí Bohumil Hrabal, Arnošt Lustig, Pavel Kosatík, Philip Roth a David Lodge. V zázemí deníku Lidové noviny vzniklo během roku 1991 nakladatelství Lidové noviny (jako samostatná společnost však působí od roku 1993 a v roce 1998 se definitivně od deníku odděluje). Nakladatelství si postupně vytvořilo vlastní profil zaměřený zejména na domácí ediční projekty.²⁸ Vydavatelství Paseka založené Ladislavem Horáčkem se na knižním trhu objevilo v prosinci roku 1989. V jeho produkci nalezneme nejen řadu kvalitních beletristických počinů včetně překladové literatury, které získaly hned několik ocenění, ale také uměnovědnou, filosofickou a dějepisnou literaturu a tituly se zaměřením na dílo Josefa Váchala, mystiku a hermetismus. Mezi přední autory Paseky patří např. Petr Šabach. Další nakladatelství z námi zvoleného vzorku – Argo – bylo založeno v roce 1992 a za posledních 15 let vydalo více než tisíc titulů. Vydává domácí i světovou beletrii, historickou a odbornou literaturu. Úroveň vydávané současné české beletrie ilustruje i přehled oceněných titulů v rámci ceny Magnesia Litera, péče o kvalitní grafické a knihařské zpracování knih přinesla nakladatelství řadu ocenění v soutěži Nejkrásnější kniha roku (Argo se může pyšnit také oceněním nejkrásnější knihy světa, které získalo za knihu T. Schwarze Příběhy z parní lázně v roce 2002). V České republice je Argo výhradním vydavatelem knih Dana Browna a k jeho kmenovým autorům patří Miloš Urban, Tereza Brdečková a Emil Hakl.²⁹ Poslední nakladatelství – Torst – vzniklo v roce 1990. Jeho zakladatel Viktor Stoilov měl od počátku představu, že bude vydávat deníky, eseje, poezii, fotografické a výtvarné publikace. Knihy z Torstu obdržely řadu ocenění. V současnosti vydává nakladatelství 30–50 titulů ročně, patří mezi výrazně nekomerční a stabilně profilovaná nakladatelství v českém knižním prostředí a těší se oblibě svých stálých náročných čtenářů.³⁰

²⁸ Halada, J.: Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006. Praha 2007, s. 378.

²⁹ Tamtéž, s. 378.

³⁰ Tamtéž, s. 336-337.

4. 2. Vybrané tituly

1992³¹

Autor	Titul	Nakladatelství
Burian Jan	Je tu nějaký zavěšený kafe? fejetony 1991	LN
Švandrlík Miroslav	Poručíme větru, dešti - aneb v bouři kulturní revoluce	LN
Kantůrková Eva	Černá hvězda	MF
Linhartová Eva	Prostor k rozlišení	MF
Škvorecký Josef	Konec poručíka Borůvky	MF
Hanák Ondřej	Hippies: slepé rameno mrtvé řeky	Argo
Opasek Anastáz	Dvanáct zastavení: Vzpomínky opata břevnovského kláštera	Torst

2000

Autor	Titul	Nakladatelství
Štetina Jaromír	Století zázraků	LN
Hrabal Bohumil	Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet	MF
Hrabal Bohumil	Něžný barbar	MF
Kohout Pavel	Katyně	MF
Brdečková Tereza	Šahrazád a král	Argo
Popel Richard	Paradýzo	Argo
Jarchovský Petr	Musíme si pomáhat	Paseka
Kohout Pavel	Ta dlouhá vlna za kýlem	Paseka
Martínek Lubomír	Mimochodem	Paseka
Dufková Vlasta	Bílé na bílém : (supinum)	Torst
Landsmann Ivan	Fotr	Torst
Třešňák Vlastimil	Domácí hosté	Torst

³¹ Mezi vybranými nakladateli chybí v roce 1992 nakladatelství Paseka. V tomto roce jsme v jeho produkci nezaznamenali žádný titul, který by vyhovoval námi vymezeným kritériím.

2009

Autor	Titul	Nakladatelství
Frýdlová Pavla	Ženy odjinud: deset životních příběhů českých cizinek	LN
Smetanová Pavla	Příběhy z olivového ostrova, aneb když na Korfu kvetou mandloně	LN
Vaculík Ludvík	Poslední slovo: výbor fejetonů z Lidových novin (1989-2001)	LN
Klobouk Jiří	Můj život s Blondie	MF
Lustig Arnošt	Zasvěcení: [lidé nebudou lepší, dokud budou mít lidské vlastnosti]	MF
Stehlíková Blanka	Abeceda lásky: osobnosti, které jsem znala	MF
Janota Marek	Všechno, co vidím	Argo
Rákos Petr	Korvína, čili, Kniha o havranech	Argo
Renčín Pavel	Beton, kosti a sny	Argo
Kárnet Jiří	Posmrtný deník: přísně tajná odpověď Václavu Havlovi	Paseka
Procházková Iva	Nazí	Paseka
Šabach Petr	Škoda lásky: quodlibet	Paseka
Pechar Jiří	Život na hraně	Torst
Topol Jáchym	Chladnou zemí	Torst
Zmeškal Tomáš	Životopis černobílého jehněte	Torst

5. Jednotlivé peritexty a jejich využití nakladateli v letech 1992, 2000 a 2009

5. 1. Souhrnný přehled výskytu peritextů ve vybraném vzorku

1992

Autor	T	J	PT	O2	O3	O4	M	De	Př	Do	K	Vp	Ap	Nt	Cp	Np	Ap	Nakl.
Burian	x	x						x						x	4	1	3	LN
Švandrlík	x	x	x			x	x	x		x					7	2	5	LN
Kantůrková	x	x		x	x	x	x			x		x			8	4	4	MF
Linhartová	x	x		x	x	x	x			x				x	8	4	4	MF
Škvorecký	x	x	x			x	x	x						x	7	2	5	MF
Hanák	x	x	x			x						x	x	x	7	3	4	Argo
Opasek	x	x	x			x						x		x	6	3	3	Torst

2000

Autor	T	J	PT	O2	O3	O4	M	De	Př	Do	K	Vp	Ap	Nt	Cp	Np	Ap	Nakl.
Štetina	x	x		x	x		x			x				x	7	5	2	LN
Hrabal	x	x		x	x		x					x		x	7	4	3	MF
Hrabal	x	x	x	x	x		x		x	x		x		x	9	2	7	MF
Kohout	x	x			x			x	x			x		x	7	3	4	MF
Brdečková	x	x		x	x									x	5	3	2	Argo
Popel	x	x		x	x			x						x	6	3	3	Argo
Jarchovský	x	x		x				x							4	1	3	Paseka
Kohout	x	x		x	x					x			x		6	2	4	Paseka
Martínek	x	x		x				x					x	x	6	2	4	Paseka
Dufková	x	x		x	x			x							5	2	3	Torst
Landsmann	x	x			x										3	1	2	Torst
Třešňák	x	x			x										3	1	2	Torst

2009

Autor	T	J	PT	O2	O3	O4	M	De	Př	Do	K	Vp	Ap	Nt	Cp	Np	Ap	Nakl.
Frýdlová	x	x	x	x	x	x			x					x	8	5	3	LN
Smetanová	x	x	x	x	x	x		x							7	2	5	LN
Vaculík	x	x	x	x					x					x	6	2	4	LN
Klobouk	x	x				x		x		x				x	6	2	4	MF
Lustig	x	x	x	x	x	x								x	7	4	3	MF
Stehlíková	x	x	x	x										x	5	1	4	MF
Janota	x	x				x								x	4	2	2	Argo
Rákos	x	x	x						x		x	x	x	x	8	3	5	Argo
Renčín	x	x		x	x	x				x				x	7	2	5	Argo
Kárnet	x	x	x	x	x		x	x		x		x	x	x	11	4	7	Paseka
Procházková	x	x		x	x	x								x	6	4	2	Paseka
Šabach	x	x	x										x	x	5	2	3	Paseka
Pechar	x	x			x				x						4	2	2	Torst
Topol	x	x		x	x		x	x					x	x	8	3	5	Torst
Zmeškal	x	x			x			x						x	5	2	3	Torst

Vysvětlivky: T - titul díla, J - jméno, PT - podtitul, O2 - druhá strana obálky, O3 - třetí strana obálky, O4 - čtvrtá strana obálky, M - motto, De - dedikace, Př - předmluva (autorská), Do - doslov (autorský nebo vydavatelský), K - komentář, Vp - vydavatelská nebo ediční poznámka, Ap - autorova poznámka, Nt - nakladatelské texty, Cp - celkový počet textů, Np - počet nakladatelských paratextů, Ap - počet autorských paratextů.

Z bílých míst v tabulkách je zřejmé, že nakladatelé sekundární knižní texty v žádném ze sledovaných let příliš nevyužívají. Při odečtení jména autora a titulu díla, jde o méně než třetinové obsazení knihy peritexty. Nejfrekventovanějšími jsou paratexty uvedené na druhé, popřípadě třetí straně obálky a nakladatelské texty. Samotný autor nejvíce užívá dedikaci. Překvapením je malé využití druhého nejviditelnějšího místa, a to čtvrté strany, které je v roce 2000 zcela nulové. V roce 2009 se však již objevuje.

Nejvíce sekundárních knižních textů využívá Mladá fronta, což je viditelné již z první tabulky. Naopak nejméně své knihy sekundárními texty obsazuje nakladatelství Torst. Při pohledu na tabulku vydaných titulů v roce 2009 můžeme v jeho případě hovořit o pozvolném nárůstu využití textů komunikujících se čtenáři.

Vzhledem k tomu, že velký počet vybraných titulů vychází v edici, může být důvodem malého obsazení knihy peritexty právě tento faktor. Identický způsob komunikace v rámci edice je tak pro čtenáře dostačujícím signálem.

5. 2. Titul

Titul díla má ve svazku paratextů jednu z nejhlavnějších úloh – láká k četbě, poskytuje návod k recepci díla, identifikační údaje o díle, jeho obsahu, významu a formě. Titul má nejen funkci popisnou, identifikační a deskriptivní, ale také reklamní a konotativní, založenou na hře významů (především symbolizující typ titulu). Vlašínův *Slovník literární teorie* definuje titul jako jedinou součást literárního díla, která je předurčená přímo k tomu, aby figurovala v neliterární komunikaci, tj. nikoliv jen jako součást sdělení, jímž je dílo, ale zároveň jako součást sdělení o díle (např. v kritikách knihy).³²

Význam titulu je signalizován již samotným umístěním na přední desce a na titulní straně. Je také opakován v jiných částech knihy, a to buď záměrně (např. v záhlaví) nebo jako povinný nakladatelský údaj. Dochází tak k větší frekvenci jeho čtení.³³ Ve většině případů bývá zvýrazněn jiným typem písma a je doprovázen jménem autora. V minulosti nebyla jeho úloha tak markantní, např. ve starém Řecku ho díla neměla, někdy titul zastupoval pouze incipit, případně měl titul charakter pouhého odkazu, byl zaznamenán na konci a měl spíš povahu dodatečné informace. Během staletí se však jeho role začala rozrůstat. Měnil se vztah titulu k dílu – titul dílo v různé míře a různým způsobem popisoval, shrnoval.³⁴

³² Srov. Vlašín, P: *Slovník literární teorie*. Praha 1984, s. 386.

³³ Srov. Hodrová, D.: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla*. Praha 2001, s. 242-243.

³⁴ Tamtéž, s. 242

Je složen ze tří částí:³⁵

- titul
- podtitul – Od dvojdílného titulu se liší tím, že není připojen spojkou, případně je rozlišen typem písma a je umístěn pod ním. Hranice mezi titulem a podtitulem jsou však v řadě případů rozostřeny. „Většinou má podtitul charakter ‚komunikativní instrukce‘, nese údaje o žánru a tím i o způsobu čtení díla, které autor pokládá za natolik důležité, aby je vyjádřil podtitulem.”³⁶ Typologie podtitulů je stejná jako u titulů.
- žánrový údaj

Setkáváme se s tituly obsahujícími např. jména hlavních hrdinů, neobvyklé věcné názvy, s okolnostními tituly s udáním místa nebo času děje (tvořenými větou nebo jejími částmi) atd. Jsou tvořeny snad všemi slovními druhy, v některých případech dokonce pouze předložkou či spojkou. Důvod volby daného titulu nám může dát smysl až po přečtení díla nebo se nám čtením může poodkrýt některý z jeho dalších významů.

Titul může být jednoduchý či dvojdílný. Části jsou od sebe děleny spojkou nebo (anebo, neboli, aneb, čili).³⁷

Členění titulu:

Lederbuchová ve svém díle *Průvodce literárním dílem* vyčleňuje titul na *tematický*, který odkazuje k tematické výstavbě – zdůrazňuje složku námětu (Z Čech až na konec světa) nebo významy autorského subjektu (Soucit a vzdor); *symbolický*, který vyjadřuje také téma, ale nepřímou (Stavitelé chrámu); *synoptický*, poskytující řadu informací o obsahu textu (Kramářská píseň); *protagonistický*, uvádějící jméno hlavní postavy (Mistr Kampanus); *motivický*, který se váže k hlavnímu motivu (Bílá nemoc); *žánrový* název, poskytující informaci o žánrové příslušnosti textu (Prostonárodní české písně a říkadla); *kompoziční*, informující o uplatněném kompozičním principu či postupu (Variace na renesanční téma).³⁸

V práci je primárně nahlíženo na genettovské členění, popřípadě na členění Hodrové, kteří člení titul na *tematický* a *metatextový* (žánrový, rematický). Tematický titul v sobě

³⁵ Všechny tři však nemusí být v díle vždy přítomny.

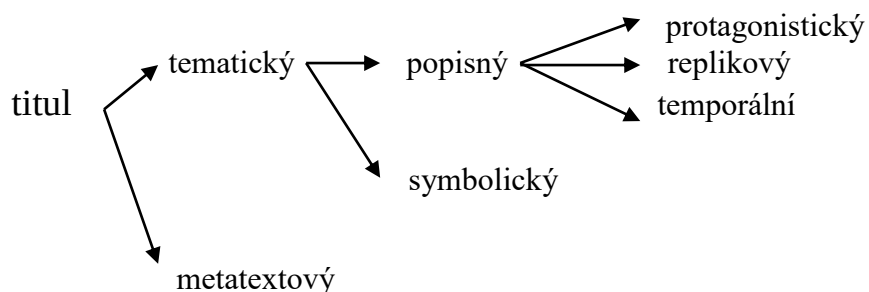
³⁶ Srov. Hodrová, D.: ...na okraji chaosu... *Poetika literárního díla*. Praha 2001, s. 254.

³⁷ Srov. Hodrová, D.: ...na okraji chaosu... *Poetika literárního díla*. Praha 2001, s. 253.

³⁸ Srov. Lederbuchová, L.: *Průvodce literárním dílem*. Jihlava 2002, s. 329.

zahrnuje dále typ *popisný* (protagonistický, replikový, temporální) a *symbolický* (metaforický).

Schéma č. 1.: Dělení paratextů

Užití jednotlivých typů titulů v námi vybrané produkci jednotlivých nakladatelů³⁹:

1992

Autor	Titul	Typ
Burian Jan	Je tu nějaký zavěšený kafe? : fejetony 1991	symbolický
Švandrlík Miroslav	Poručíme větru, dešti - aneb v bouři kulturní revoluce	replikový
Kantůrková Eva	Černá hvězda	symbolický
Linhartová Eva	Prostor k rozlišení	symbolický
Škvorecký Josef	Konec poručíka Borůvky	temporální
Hanák Ondřej	Hippies: slepé rameno mrtvé řeky	temporální
Opasek Anastáz	Dvanáct zastavení: Vzpomínky opata břevnovského kláštera	temporální

2000

Autor	Titul	Typ
Štetina Jaromír	Století zázraků	symbolický
Hrabal Bohumil	Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet	temporální
Hrabal Bohumil	Něžný barbar	protagonistický

³⁹ V případě titulu doplněného podtitulem je nahlíženo pouze na hlavní titul.

Kohout Pavel	Katyně	symbolický
Brdečková Tereza	Šahrazád a král	protagonistický
Popel Richard	Paradýzo	symbolický
Jarchovský Petr	Musíme si pomáhat	temporální
Kohout Pavel	Ta dlouhá vlna za kýlem	symbolický
Martínek Lubomír	Mimochodem	replikový
Dufková Vlasta	Bílé na bílém : (supinum)	symbolický
Landsmann Ivan	Fotr	protagonistický
Třešňák Vlastimil	Domácí hosté	protagonistický

2009

Autor	Titul	Typ
Frýdlová Pavla	Ženy odjinud: deset životních příběhů českých cizinek	temporální
Smetanová Pavla	Příběhy z olivového ostrova, aneb když na Korfu kvetou mandloně	metatextový
Vaculík Ludvík	Poslední slovo: výběr fejetonů z Lidových novin (1989-2001)	replikový
Klobouk Jiří	Můj život s Blondie	temporální
Lustig Arnošt	Zasvěcení: [lidé nebudou lepší, dokud budou mít lidské vlastnosti]	temporální
Stehlíková Blanka	Abeceda lásky: osobnosti, které jsem znala	temporální
Janota Marek	Všechno, co vidím	temporální
Rákos Petr	Korvína, čili kniha o havranech	temporální
Renčín Pavel	Beton, kosti a sny	symbolický
Kárnet Jiří	Posmrtný deník: přísně tajná odpověď Václavu Havlovi	metatextový
Šabach Petr	Škoda lásky: quodlibet	replikový
Pechar Jiří	Život na hraně	temporální
Topol Jáchym	Chladnou zemí	symbolický
Zmeškal Tomáš	Životopis černobílého jehněte	metatextový

Protagonistický titul informuje čtenáře o hlavní postavě díla. Ve sledovaném vzorku je tento typ vyjádřen obecným nebo vlastním jménem v nominativu. Případné adjektivum před substantivem zesiluje příznakovost hrdinů. Všechny protagonistické tituly jsou provázány s dalšími peritexty, především s obálkovými. Klíčové informace o díle poskytuje čtenáři *titul temporální*. Nese např. informaci o obsahu, konkrétním čase či klíčovém motivu díla. Uvedená tabulka dokazuje, že oblíbeným titulem je i *titul replikový*, který reflektujeme u čtyř autorů. *Symbolický typ titulu* udává téma, problematiku či atmosféru díla zkratkou nebo symbolem. Skrývá v sobě více variant interpretace a má nejen funkci informační, ale i konotativní, jejichž snahou je upoutat čtenáře svou neobvyklostí a zašifrovaností. Název díla není u většiny titulů dále v žádném paratextu vysvětlen nebo doplněn. *Titul metatextový* čtenáři poodkrývá žánr knihy.⁴⁰

5. 3. Jméno autora

Další sekundární knižní text – jméno autora – je v současné době nedílnou součástí díla a zároveň obligatorním paratextem, objevujícím se především v párovém spojení s titulem. Jméno autora nalezneme v knize hned na několika ustálených i variabilních místech. Nejčastěji jde o hřbet, přední stranu obálky⁴¹, patitul, titulní stranu a autorskou tiráž s vydavatelskými údaji v závěru knihy. Můžeme však reflektovat i další pozice umístění jména autora, a to nejčastěji na záložkách obálky, v úvodu a doslovu, komentářích, poznámkách a nakladatelských textech s bibliografickými údaji o autorovi. Jméno autora tak může např. uvozovat text (v případě životopisných dat záložkových i nakladatelských textů), být součástí textu, nebo ho naopak ukončit (v případě autorských peritextů, kde slouží především jako podpis a je uveden s datem a místem). Jméno autora tedy v knize plní mnoho funkcí.⁴²

⁴⁰ Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 96-105.

⁴¹ Obálka je v analýze členěna na přední stranu (1. strana), záložky (2. a 3. strana) a zadní (4.) stranu.

⁴² Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 110.

V následující tabulce je zaznamenán další výskyt jména autora.⁴³

1992

Autor	Další výskyt	Další výskyt	Další výskyt	Nakladatelství
Burian Jan	Pod fejetony	V bibliografii		LN
Švandrlík Miroslav	Doslov			LN
Kantůrková Eva	2. strana obálky	3. strana obálky		MF
Linhartová Eva	2. strana obálky	4. strana obálky	Doslov	MF
Škvorecký Josef				MF
Hanák Ondřej	4. strana obálky			Argo
Opasek Anastáz	4. strana obálky			Torst

2000

Autor	Další výskyt	Další výskyt	Další výskyt	Nakladatelství
Štětina Jaromír	2. strana obálky	Doslov		LN
Hrabal Bohumil ⁴⁴	2. strana obálky	3. strana obálky	Ediční poznámka	MF
Hrabal Bohumil ⁴⁵	2. strana obálky	3. strana obálky		MF
Kohout Pavel	3. strana obálky	Předmluva		MF
Brdečková Tereza	2. strana obálky	3. strana obálky		Argo
Popel Richard	2. strana obálky			Argo
Jarchovský Petr	2. strana obálky			Paseka
Kohout Pavel	3. strana obálky	Poznámka		Paseka
Martínek Lubomír	2. strana obálky			Paseka
Dufková Vlasta	3. strana obálky			Torst
Landsmann Ivan	3. strana obálky			Torst
Třešňák Vlastimil	3. strana obálky			Torst

⁴³ Vynechán je výskyt na první straně obálky, hřbetu, patitulu a titulní straně (je zpravidla už ustálený) a v technické tiráži (zde je jeho uvedení povinné).

⁴⁴ *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*

⁴⁵ *Něžný barbar*

Autor	Další výskyt	Další výskyt	Další výskyt	Nakladatelství
Frýdlová Pavla	3. strana obálky			LN
Smetanová Pavla	2. strana obálky			LN
Vaculík Ludvík	2. strana obálky			LN
Klobouk Jiří	Doslov			MF
Lustig Arnošt	3. strana obálky			MF
Stehlíková Blanka	2. strana obálky			MF
Janota Marek	4. strana obálky			Argo
Rákos Petr	Reference			Argo
Renčín Pavel	2. strana obálky	3. strana obálky	Doslov	Argo
Kárnet Jiří	2. strana obálky	3. strana obálky	Předmluva	Paseka
Procházková Iva	3. strana obálky			Paseka
Šabach Petr	Za tiráží			Paseka
Pechar Jiří	3. strana obálky	Doslov		Torst
Topol Jáchym	3. strana obálky			Torst
Zmeškal Tomáš	3. strana obálky			Torst

Z jednotlivých tabulek je zřejmé, že jméno autora se nejčastěji opakuje na záložkách obálky. V případě absence obálky je záložkový prostor nahrazen především doslovem nebo zadní stranou desky. Záměrné opakování autora může v komunikaci nakladatele se čtenářem působit jako významný „vábící“ prvek. Pouze ve dvou případech (u Škvoreckého a Rákose) se jméno autora na dalších místech již nevyskytlo.

Z vybraného vzorku nelze jednoznačně určit nakladatelství, které jméno autora opakuje nejvíce. V tomto případě bych se přiklonila k závěru, že každý vydavatel přistupoval k jednotlivému titulu individuálně a užití jména bylo ovlivněno více faktory – např. zda je titul součástí edice, zda má obálku, obsahuje text, ve kterém by se mohl autor uvést, známostí autora v literárním prostředí apod.

Genette uvádí trojí možnou podobu jména autora – pseudonym, anonym a skutečné jméno – onym). V současné době se jméno autora stává pro čtenáře spíše značkou, z těchto důvodů je výskyt prvních dvou uvedených podob pouze ojedinělý. Výjimkou by mohli být osobnosti typu Miloše Urbana, dobývajícího si spisovatelské renomé od počátku pod pseudonymem, nebo Martina Pluháčka, který odděluje literární kariéru od nakladatelské pomocí pseudonymu Reiner.

Výše zmíněný párový vztah sekundárních knižních textů – titulu a jména autora je také zajímavé v analýze reflektovat, neboť pořadí jejich uvedení a vztah dominance/subdominance hraje určitou roli v komunikačním procesu paratextualize⁴⁶. Dominance je dána např. pořadím, typem písma, umístěním apod.

Ve většině zkoumaných titulů je uvedeno na prvním místě jméno autora (výjimkou je *Bílé na bílém* V. Dufkové, *Příběhy z olivového ostrova, aneb když na Korfu kvetou mandloně* P. Smetanové a *Poslední slovo* L. Vaculíka). Primární uvedení jména je ale u velké části z nich potlačeno zvýrazněním titulu jiným typem písma, velikostí či umístěním. Pouze jméno V. Linhartové, J. Škvoreckého, P. Kohouta (oba tituly) a J. Topola bylo výraznější. V tomto případě se jako významný faktor ovlivňující dominanci jeví etablovanost autora v literárním prostředí. Nakladatelé tak propagovali své knihy prostřednictvím „značky“ autora. V případě J. Buriana, R. Popela, I. procházkové, J. Pechara a T. Změškala byl vztah mezi jménem autora a titulem rovnocenný. Některá díla mají název titulu odlišený jinou barvou či minimálně postřehnutelným zvětšením písma. U těchto případů bych se přiklonila k určení dominance na základě pořadí.

Vztah dominance/subdominance je zachycen v následující tabulce:

1992

Autor	Titul	Dominance	Nakladatelství
Burian Jan	Je tu nějaký zavěšený kafe? : fejetony 1991	Není	LN
Švandrlík Miroslav	Poručíme větru, dešti - aneb v bouři kulturní revoluce	Jméno autora	LN

⁴⁶ Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 113–117.

Kantůrková Eva	Černá hvězda	Titul díla	MF
Linhartová Eva	Prostor k rozlišení	Jméno autora	MF
Škvorecký Josef	Konec poručíka Borůvky	Jméno autora	MF
Hanák Ondřej	Hippies: slepé rameno mrtvé řeky	Titul díla	Argo
Opasek Anastáz	Dvanáct zastavení: Vzpomínky opata břevnovského kláštera	Jméno autora	Torst

2000

Autor	Titul	Dominance	Nakladatelství
Štětina Jaromír	Století zázraků	Titul díla	LN
Hrabal Bohumil	Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet	Jméno autora	MF
Hrabal Bohumil	Něžný barbar	Jméno autora	MF
Kohout Pavel	Katyně	Jméno autora	MF
Brdečková Tereza	Šahrazád a král	Titul díla	Argo
Popel Richard	Paradýzo	Není	Argo
Jarchovský Petr	Musíme si pomáhat	Titul díla	Paseka
Kohout Pavel	Ta dlouhá vlna za kýlem	Jméno autora	Paseka
Martínek Lubomír	Mimochodem	Jméno autora	Paseka
Dufková Vlasta	Bílé na bílém : (supinum)	Titul díla	Torst
Landsmann Ivan	Fotr	Titul díla	Torst
Třešňák Vlastimil	Domácí hosté	Titul díla	Torst

2009

Autor	Titul	Dominance	Nakladatelství
Frýdlová Pavla	Ženy odjinud: deset životních příběhů českých cizinek	Titul díla	LN
Smetanová Pavla	Příběhy z olivového ostrova, aneb když na Korfu kvetou mandloně	Titul díla	LN
Vaculík Ludvík	Poslední slovo: výbor fejetonů z Lidových novin (1989-2001)	Jméno autora	LN
Klobouk Jiří	Můj život s Blondie	Titul díla	MF
Lustig Arnošt	Zasvěcení: [lidé nebudou lepší, dokud budou mít lidské vlastnosti]	Titul díla	MF

Stehlíková Blanka	Abeceda lásky: osobnosti, které jsem znala	Titul díla	MF
Janota Marek	Všechno, co vidím	Titul díla	Argo
Rákos Petr	Korvína, čili, Kniha o havranech	Titul díla	Argo
Renčín Pavel	Beton, kosti a sny	Jméno autora	Argo
Kárnet Jiří	Posmrtný deník: přísně tajná odpověď Václavu Havlovi	Titul díla	Paseka
Procházková Iva	Nazí	Není	Paseka
Šabach Petr	Škoda lásky: quodlibet	Není	Paseka
Pechar Jiří	Život na hraně	Není	Torst
Topol Jáchym	Chladnou zemí	Jméno autora	Torst
Zmeškal Tomáš	Životopis černobílého jehněte	Není	Torst

Z uvedených tabulek je opět patrný individuální přístup nakladatelství k jednotlivým dílům, daný odlišným marketingovým přístupem. Nemalou úlohu ve vztahu jména autora a titulu díla hraje také grafické řešení knihy nebo celé edice.

5. 4. Dedikace

Dedikace (věnování) je krátký text, ve kterém autor své dílo věnuje nějaké osobě. Může být v knize vytištěný nebo dodatečně vepsaný. V případě vytištěné podoby je tak věnováno dílo, v případě vepsané dedikace pouze jeden exemplář. Ve většině případů je umístěna na samostatném listu před začátek textu. Dedikace může být vyznáním lásky k blízké osobě, poděkováním osobě, která přispěla ke vzniku, podobně jako předmluva či doslov může nést instruktaž pro čtenáře, jak dílo číst apod. Do 19. století mělo věnování spíše sociální funkci, která je postupně nahrazena intimní rovinou.⁴⁷

U sledovaného vzorku titulů se dedikace objevila ve 13 titulech, jejichž přehled je uveden v následujících tabulkách:

⁴⁷ Srov. Hodrová, D.: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla*. Praha 2001, s. 268–272.

1992

Autor	Titul	Adresát	Nakladatelství
Burian Jan	Je tu nějaký zavěšený kafe? : fejetony 1991	Evě	LN
Švandrlík Miroslav	Poručíme větru, dešti - aneb v bouři kulturní revoluce	Janu Vašíčkovi	LN
Škvorecký Josef	Konec poručíka Borůvky	Lucii	MF

2000

Autor	Titul	Adresát	Nakladatelství
Kohout Pavel	Katyně	Jürgenovi a Líze, L. Vaculíkovi	MF
Popel Richard	Paradýzo	matce	Argo
Martínek Lubomír	Mimochodem	Lucii a Karlovi	Paseka
Dufková Vlasta	Bílé na bílém : (supinum)	Josefovi	Torst

2009

Autor	Titul	Adresát	Nakladatelství
Smetanová Pavla	Příběhy z olivového ostrova, aneb když na Korfu kvetou mandloně	rodičům, muži, dětem	LN
Klobouk Jiří	Můj život s Blondie	Madle	MF
Kárnet Jiří	Posmrtný deník: přísně tajná odpověď Václavu Havlovi	Václavu Havlovi	Paseka
Topol Jáchym	Chladnou zemí	J. Formánkovi a Ankele Hudala, starostovi Terezína ...	Torst
Zmeškal Tomáš	Životopis černobílého jehněte	Blaženě a Miroslavu Zmeškalovi	Torst

Výskyt dedikace v knize je především na autorově uvážení, vydavatelé v tomto případě neovlivňují četnost výskytu tohoto paratextu. Nejčastější je věnování rodinným příslušníkům, přátelům, lidem z literárního života a těm, kteří svou pomocí přispěli ke vzniku díla. Ve vzorku se objevila také jedna zvláštní dedikace nenarozené dceři Lucii Josefa Škvoreckého.

Všechna věnování jsou umístěna za titulním listem v pre-textové části. Tomuto tvrzení se vymyká pouze kniha *Chladnou zemí* Jáchyma Topola, který své věnování umístil až za

autorský text. Tato dedikace se vyjímá nejen svým odlišným umístěním, ale také délkou. Autor knihu věnuje celé řadě osobností, které přispěly k jejímu vzniku. Všechny ostatní dedikace jsou většinou tvořeny jednou krátkou větou.

5. 5 Motto

Motto (epitaf) můžeme definovat jako krátký peritext postavený především v pre-textové pozici vlastního textu díla. V některých případech se objevuje i v meziprostorech primárního textu. Může náležet celému dílu nebo pouze jeho části. Jméno autora textu je zpravidla uváděno pod mottem. Jeho primárním účelem je navodit literární či pocitovou atmosféru, popřípadě pomoci čtenáři s interpretací textu. Je tvořeno sentencemi, veršovanými úryvky jiných děl apod. Uvedením primárního textu v mottu se tak původní autorský text stává sekundárním.

Podle D. Hodrové je motto tvořeno krátkým textem, předcházejícím hlavnímu, zpravidla mnohem rozsáhlejšímu, textu. Jedná se zejména o citaci, přičemž postup včleňování motta do díla je založen na podobnosti či napětí mezi cizím a vlastním textem. Vztah mezi textem díla a mottem vyjadřuje třemi základními opozicemi:

motto	x	text
krátký	x	dlouhý
cizí	x	vlastní
úryvek	x	celistvý text

Motto se od vlastního textu liší nejen svým žánrem či druhem, ale bývá vůči němu vyčleněno také typem písma a umístěním na stránce. Má výrazně intertextový charakter, neboť se jeho prostřednictvím otvírá dialog s jinými literárními díly nebo epochami a oblastmi života.⁴⁸

⁴⁸ Srov. Hodrová, D.: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla*. Praha 2001, s. 273-275.

Ve sledovaném souboru děl se motto objevilo u 9 titulů, viz následující shrnutí.

1992

Autor	Typ motta	Autor motta	Umístění	Nakladatelství
Švandrlík	meditace	neuveden	4. strana obálky	LN
Kantůrková	2x – text + citát	z Eccles. I,17-18; N. Sarautová	před textem, dokončeno v doslovu; v doslovu, 4. strana obálky	MF
Linhartová	matematická definice	neuveden	před textem	MF
Škvorecký	citáty	K. Čapek, B. Brecht, E. M. Foster, F. Kafka...	4 x před textem, dále na počátku každé kapitoly	MF

2000

Autor	Typ motta	Autor motta	Umístění	Nakladatelství
Štetina	citát	súfijský mystik Rúmí	před textem a v doslovu	LN
Hrabal ⁴⁹	citát	Viola Fisherová	před textem	MF
Hrabal ⁵⁰	citát	Friedrich Nietzsche	před textem	MF

2009

Autor	Typ motta	Autor motta	Umístění	Nakladatelství
Kárnet	citát	Jiří Kárnet	2. strana obálky	Paseka
Topol	2x – text + citát	P. Z., Dg 307; Dorota Maslowska	před textem	Torst

Nejfrekventovanějším typem motta je typ citátový, který je uveden v sedmi titulech. Ve vybrané množině textů byla uvedena také meditace, matematická definice a texty z Bible. Většina mott je uvedena před primárním textem. Výjimkou je umístění motta na čtvrtou stranu obálky knihy M. Švandrlíka a E. Kantůrkové. U Škvoreckého, Kantůrkové a Topola dochází k vrstvení motta. Přítomnost více mott však není dána tím, že autor nevěděl, které

⁴⁹ *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*

⁵⁰ *Něžný barbar*

preferovat, ale signalizuje vztah jednotlivých mott k různým částem díla. V případě Kantůrkové první motto náleží k celému textu a druhé k doslovu. Obdobně je tomu i v případě Topola. U Škvoreckého uvádějí text hned čtyři motta, další uvozují každou kapitolu zvlášť.

Z předchozí tabulky můžeme vysledovat jisté tendence motta, a to jeho tendenci udržet si pre-textovou pozici a typologickou rozmanitost.

5. 6. Předmluva a doslov

Předmluva (prolog) a doslov (epilog), vyskytující se ve dvojici či samostatně a obklopující primární text z obou stran, patří odedávna k nejstabilnějším částem knihy. Předmluva se vyskytuje primárně před autorským textem – a to za titulem, dedikací a mottem. Doslov poté na jeho konci. Hlavní funkcí těchto rámcových peritextů je uvádět čtenáře do díla (vysvětlit čtenáři proč si knihu přečíst, případně poskytnout návod k recepci díla) a uzavírat dílo. Oba paratexty tvoří samostatnou kapitolu, uvedenou příznačným nadpisem. V opakovaných vydáních se mohou měnit či vrstvit.

Předmluva

D. Hodrová rozlišuje dva hlavní typy předmluvy a doslovu. V prvním typu autor komentuje, vysvětluje a obhajuje své dílo – tento typ nazývá *metatextovým* a *komentujícím*. Jiný typ – *narativní* – představuje předmluva, uvádějící příjemce textu do děje, je součástí vyprávění nebo děje dramatu. Druhý typ vzniká především na počátku, před psaním hlavního textu, protože určuje celou koncepci díla. Zatímco metatextový typ vzniká teprve po dopsání primárního textu. Hodrová se ve svém díle dále zabývá vazbou jednotlivých typů k textu primárnímu.^{51, 52}

⁵¹ Srov. Hodrová, D.: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla*. Praha 2001, s. 280–285.

⁵² G. Gentette naopak rozlišuje jednotlivé typy předmluvy či doslovu na základě autorství, míry autenticity, časového hlediska vzniku a připojení se tohoto peritextu k primárnímu textu, přičemž pouhou kombinací prvních dvou hledisek přináší devět možných variant, které pojmenoval pouze písmeny a doplnil příklady. In: Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 132.

Ve sledovaném vzorku se předmluva objevila jen v 6 případech.

Rok	Autor	Titul předmluvy	Typ předmluvy	Nakladatelství
2000	Hrabal ⁵³	není	metatextová	MF
2000	Kohout	není	metatextová	MF
2009	Frýdlová	Cizinky, které jsou v Česku doma	metatextová	LN
2009	Vaculík	Poslední slovo	metatextová	LN
2009	Rákos	není	metatextová	Argo
2009	Pechar	není	metatextová	Torst

Z tabulky je viditelné, že nejpoužívanějším typem je předmluva metatextová (dokonce jediným). V předmluvě P. Kohouta a P. Rákose je zdůrazněn především důvod vzniku díla. Odlišnou předmluvu najdeme u B. Hrabala, ta nekomentuje příčinu vzniku primárního textu, ale popisuje charakter hlavního hrdiny Vladimíra. P. Frýdlová naopak objasňuje především problematiku tématu a L. Vaculík v předmluvě pojednává o samotném sloupku *Poslední slovo*, otištěném v Lidových novinách, který dal vzniknout celé knize.

Doslov

Typologizace doslovu je obdobná jako u předchozího párového prvku – předmluvy. Doslovem má autor či nakladatel víceméně potřebu dílo dovysvětlit, ovlivnit jeho recepci, či informovat o autorově životě a kontextu doby, ve které dílo vznikalo.

Ve vzorku reflektujeme doslov v 6 titulech, viz následující tabulka.

Rok	Autor	Titul doslovu	Obsah	Autor doslovu	Nakladatelství
1992	Švandrlík	O tvorbě M. Švandrlíka	styl autora, co můžeme očekávat	Jaromír Hořec	LN
1992	Kantůrková	Trilogie tří desetiletí, triptych o třech pokoleních	popis a geneze románových triptychů	Vladimír Novotný	LN
1992	Linhartová	Fenomén řeči a myšlení	o autorce a jejím stylu	Irena Zítková	MF

⁵³ *Něžný barbar*

2000	Štětina	Rozpažení je nejkrásnější lidské gesto	styl autora, jeho zkušeností z války a nadšení pro mise	Dagmar Volemová	LN
2000	Hrabal ⁵⁴	Doslov aneb abdikace	traktát	autor	MF
2000	Kohout	není	objasnění situace, za které text vznikl	autor	Paseka

Autoři doslovů nejvíce popisují styl autorů primárních textů. Pouze ve dvou případech – u B. Hrabala a P. Kohouta tvoří doslov samotný autor. Doslov B. Hrabala je opět svým pojetím specifický. Je uveden nadpisem *Doslov aneb abdikace* a autor v něm neudává směr, kterým by se měl čtenář při interpretaci knihy ubírat, naopak píše: „*Nuže ať čtenář kráčí za pohybujícími se perutěmi Abdikace, aby z otvírajících se křídel textu si zametl tolik peří, kolik potřebuje na svůj polštář, na svoji podušku.*” Končí pak slovy: „*Brána dokořán je otevřena.*”

V produkci sledovaných nakladatelů se objevují především předmluvy a doslovy vysvětlující a obhajující záměr díla, popisující styl autora či poskytující návod k interpretaci textu. V párové pozici se vyskytly pouze v knize B. Hrabala *Něžný barbar*.

5. 7. Poznámka a komentář

Poznámku a komentář řadíme k peritextům věcné povahy. Většinou se nacházejí v knize v kombinaci s výše zmíněnou předmluvou či doslovem.

Poznámka

Poznámka je peritextem o různé délce, který vysvětluje určitou část nebo pasáž textu. Může pojednávat o zdrojích a pramenech autorského textu, o genezi či kontextu díla,

⁵⁴ *Něžný barbar*

autorovi, aj.⁵⁵ Místo umístění poznámky v knize není tak pevné, jako u předchozích zmíněných sekundárních textů. Bývá umístěna pod čarou, na konec textu, je zalomena přímo do textu, nebo se nachází až za celým primárním textem. Někdy mohou poznámky tvořit na stránce vnější sloupec. Čtenář tento typ peritextu může vnímat jako odbočku, přeskočit k ní zrakem, anebo ji čte, až když k ní na konci stránky či textu dospěje. Oproti autorskému textu je vysázena jiným typem písma nebo jinou velikostí. V případě, že se nachází přímo v primárním textu, může být ohraničena závorkou či jiným znakem. V beletrii se poznámka v textu nebo pod čarou nachází pouze ojediněle, přesto však nemůžeme zcela tvrdit, že jde o mimořádný jev.

Poznámky umístěné za autorským textem – tzv. poznámky vysvětlující – které netvoří součást hlavního textu, mají zcela odlišný význam. Popisují např. skryté symboly, citace či okolnosti vydání díla.

D. Hodrová rozlišuje následující typy poznámek:

- *poznámka učená* – její místo je především ve vědecké literatuře, ale můžeme ji nalézt i v próze
- *poznámka „vydavatelská“* – fiktivní vydavatel v ní komentuje nalezený rukopis, výtvar fiktivního autora
- *poznámka metatextová* – v této poznámce se interní autor vyjadřuje ke svému dílu
- *narativní poznámka* – autor dále rozvíjí či dovypráví děj
- *scénická poznámka* – kterou nalezneme především v dramatu, ale její přechodné útvary také v poezii či próze
- *poznámka empirického autora* – vznikající především až po reedici díla, ve snaze dodat k dílu takovou informaci, která povede interpretaci čtenáře směrem, který zamýšlel autor; tento typ poznámek se přibližuje autorskému doslovu či předmluvě

⁵⁵ Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 149.

Vymezené typy poznámek se však v díle propojují, jejich ráz je tedy víceméně přechodný.^{56, 57}

L. Müllerová zmiňuje také typologii poznámek z hlediska autorství na poznámku *vydavatelskou*, vysvětlující původ textu, okolnosti vydání díla, charakter a rozsah úprav, a *autorskou*, v níž autor sděluje příjemci textu okolnosti vzniku díla, návod k recepci díla, popřípadě dosavadní čtenářský ohlas. Z hlediska zaměření lze poznámku dělit na bibliografickou a vysvětlující.⁵⁸

Ve sledovaných titulech se poznámky objevily u 11 z nich, z čehož je patrné, že jde o poměrně frekventovaný epitext. V každém díle jsou však uvozeny jiným nadpisem. Převažují především poznámky umístěné za autorským textem.

1992

Autor	Titul	Typ poznámky	Autor poznámky	Nakladatelství
Kantůrková	Černá hvězda	vydavatelská	Jiří Navrátil	MF
Hanák	Hippies	vysvětlivky autora	Ondřej Hanák	Argo
Opasek	Dvanáct zastavení	vydavatelská	Marie Jirásková	Torst

2000

Autor	Titul	Typ poznámky	Autor poznámky	Nakladatelství
Hrabal	Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet	vydavatelská	Václav Kadlec	MF
Hrabal	Něžný barbar	vydavatelská	neuvedeno	MF
Kohout	Katyně	vydavatelská	neuvedeno	MF
Kohout	Ta dlouhá vlna za kýlem	autorská	Pavel Kohout	Paseka
Martínek	Mimochodem	autorská	Lubomír Martínek	Paseka

⁵⁶ Srov. Hodrová, D.: ...na okraji chaosu... *Poetika literárního díla*. Praha 2001, s. 297.

⁵⁷ G. Genette přistupuje k typologii poznámek jako u předmluvy a doslovu, a to na základě autorství poznámky, míry autenticity textu, časového hlediska vzniku a připojení se k textu primárnímu. In: Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 149.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 150.

Autor	Titul	Typ poznámky	Autor poznámky	Nakladatelství
Rákos	Korvína, čili kniha o havanech	vydavatelská, autorská	Vít Penkava	Argo
Kárnet	Posmrtný deník	medailony osobností, autorská	u autorské Kárnet, ostatní neuvedeno	Paseka
Topol	Chladnou zemí	vysvětlivky autora	Jáchym Topol	Paseka

V produkci vybraných nakladatelů v námi vymezeném období převažuje vydavatelská poznámka, informující čtenáře o vydání knihy či odlišnostech od předchozích vydání. Neobvyklé nejsou ani poznámky nesoucí informace o jazykových úpravách (u Kárnetu a Rákose). Vydavatelskými poznámkami své knihy nejvíce vybavuje nakladatelství Mladá fronta. Originální pojetí autorských poznámek můžeme reflektovat v knize *Korvína, čili kniha o havanech* od Petra Rákose. Poznámky jsou včleněny do autorského textu a tvoří v něm vždy samotnou kapitolu (popisují např. historii havranologie Habrlandu, jde však pouze o fikci).⁵⁹

Komentář

Funkcí tohoto specifického sekundárního knižního paratextu je vysvětlit a interpretovat bez znalosti problematiky nesrozumitelné či obtížné části primárního textu. Jeho předmětem může být také vysvětlení jazykových jevů díla, postav a událostí. Podobně jako poznámka, může být včleněn do autorského textu nebo na jeho konec jako samostatná část. Z pohledu autorství můžeme vyčlenit komentář autorský, vydavatelský, expertní či narativní. Společně s poznámkou patří mezi knižní paratexty věcné povahy.⁶⁰

V našem výběru beletristické produkce zvolených nakladatelství se u žádného titulu komentář neobjevil.

⁵⁹ V rámci vydavatelské poznámky můžeme dále vyčlenit poznámku ediční. Pro naše účely je však členění poznámky na autorskou a vydavatelskou dostačující.

⁶⁰ Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 161.

5. 7. Nakladatelské texty

Jak je již z názvu patrné, nakladatelskými texty jsou všechny peritexty, vytvořené nakladatelem nebo ty za které je nakladatelství zodpovědné. Mezi základní patří obálkové texty, autorem nepodepsaný úvod, doslov či poznámka, propagační a informační texty apod.

Následující část pojednává o nakladatelských textech na obálce knihy (konkrétně o textech o autorovi, díle, propagačních, reklamních, autorských a referenčních textech)⁶¹.

5. 7. 1. Obálkové texty

Obálka knihy v průběhu času přestala sloužit pouze jako přebal, ochrana knihy, ale stala se významným reklamním prostorem. Texty umístěné na všech stranách obálky mají jako hlavní cíl zaujmout čtenáře a přimět ho ke koupi/přečtení díla. Mají čistě propagačně-informační charakter, o jejich podobě rozhoduje především nakladatel.

Obálkové texty, nacházející se na přední (1.) straně, zadní (4.) a záložkách (2. a 3. straně), můžeme podrobněji rozdělit na texty o autorovi, díle, propagační nebo referenční a technické či vydavatelské údaje.⁶² V případě absence obálky jsou tyto texty umístěny na zadní stranu desek a záložkové texty do pre-textové pozice.⁶³

Rozmístění obálkových textů nelze zcela jednoznačně postihnout, následující tabulka přináší vysledované tendence jejich nejčastějšího umístění v námi vybraných titulech:⁶⁴

1. strana	2. strana	3. strana	4. strana
titul díla	text o knize	bibliografická data autora	text o knize
jméno autora	text o vzniku knihy	biografická data	ukázka z knihy
název nakladatelství	ukázka z knihy	program edice	text o autorovi

⁶¹ Reklamní a propagační texty se nacházejí nejen na záložkách, ale i v jiných prostorách knihy. Budeme brát tedy v potaz oba výskyty.

⁶² Texty s technickými a vydavatelskými údaji nejsou předmětem analýzy.

⁶³ Srov. Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století* – disertační práce, s. 165.

⁶⁴ Paratexty neverbální povahy nejsou sledovány, tudíž jejich nejčastější umístění není v tabulce znázorněno. Nejčastěji se však objevovala fotografie autora, a to na druhé straně obálky. Stejně tak je opomíjen magnetický kód a ISBN na čtvrté straně.

název edice	reference	další díla	motto
	biografická data		reference
			text o knize

Z tabulky je patné, že titulní strana obálky není paratexty extrémně zaplněna. Obsahuje pouze název díla, jméno autora a nakladatelství, popřípadě označení edice. Druhá strana je nejčastěji obsazena texty o knize a ukázkami z díla. Naopak strana třetí přináší nejčastěji biografické údaje o autorovi, jeho dalších dílech, případně další tituly z edice. U několika titulů měl text z druhé strany pokračování na straně třetí a dohromady tak obě záložky tvořily ucelený přehled o autorovi a jeho činnosti. Rozmanitost typů sekundárních knižních textů s cílem nalákat čtenáře k otevření knihy, umístěných na čtvrté straně je sice rozsáhlá, přesto však je tato druhá nejprestižnější strana nakladateli využita minimálně.

V námi zvolené množině textů se na obálce objevily také peritexty, které nejsou pro svoji originalitu v tabulce zaznamenány. Jedním z nich je například kniha P. Smetanové *Příběhy z olivového ostrova, aneb když na Korfu kvetou mandloně*, ve které jsou uvedeny na třetí straně reálie řeckého ostrova Korfu, doplněné o autorčin subjektivní pohled na místní život. Další anomálii můžeme zaznamenat v knize V. Linhartové, ve které je na čtvrté straně obálky uvedeno pouze jméno autorky, a to velkým písmem přes celou zadní stranu. Neobvyklý je také text o hlavním hrdinovi knihy, uvedený na druhé straně obálky knihy B. Hrabala *Něžný barbar*. Další titul B. Hrabala *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* má druhou stranu obálky obsazenou přáním autora. Hrabal zde píše, že je kniha nejen součástí jeho vývoje, ale i součástí vývoje společnosti, ve které žije, a že chce bydlet v domě, ve kterém kraluje bílý humor a láska s nadějí, aniž by bylo nutno inzerát na takové domy zcizovat v metafyzický únik.

5. 7. 1. 1. Obálkové texty o autorovi

Informují čtenáře především o životě a díle autora, čímž je autor v podstatě čtenáři představován. Nejčastěji se vyskytují na druhé straně obálky, u některých titulů pokračují i na straně třetí. Ve většině případů jsou spojeny s informacemi o díle, s nimiž tvoří jeden celek. Text o autorovi se vyskytl u většiny titulů, a to převážně na třetí straně obálky. Přehled je uveden v následující tabulce.

1992

Autor	Titul	Číslo strany	Nakladatelství
Švandrlík Miroslav	Poručíme větru, dešti - aneb v bouři kulturní revoluce	4	LN
Kantůrková Eva	Černá hvězda	3	MF
Linhartová Eva	Prostor k rozlišení	2 + 3	MF
Hanák Ondřej	Hippies: slepé rameno mrtvé řeky	4	Argo
Opasek Anastáz	Dvanáct zastavení: Vzpomínky opata břevnovského kláštera	4	Torst

2000

Autor	Titul	Číslo strany	Nakladatelství
Štetina Jaromír	Století zázraků	2 + 3	LN
Brdečková Tereza	Šahrazád a král	3	Argo
Popel Richard	Paradýzo	2 + 3	Argo
Jarchovský Petr	Musíme si pomáhat	2	Paseka
Martínek Lubomír	Mimochodem	2	Paseka
Dufková Vlasta	Bílé na bílém : (supinum)	3	Torst
Landsmann Ivan	Fotr	3	Torst

2009

Autor	Titul	Číslo strany	Nakladatelství
Frýdlová Pavla	Ženy odjinud: deset životních příběhů českých cizinek	3	LN
Smetanová Pavla	Příběhy z olivového ostrova, aneb když na Korfu kvetou mandloně	2	LN
Vaculík Ludvík	Poslední slovo: výbor fejetonů z Lidových novin (1989-2001)	2	LN
Lustig Arnošt	Zasvěcení: [lidé nebudou lepší, dokud budou mít lidské vlastnosti]	3	MF
Stehlíková Blanka	Abeceda lásky: osobnosti, které jsem znala	2	MF
Janota Marek	Všechno, co vidím	4	Argo
Renčín Pavel	Beton, kosti a sny	3	Argo
Kárnet Jiří	Posmrtný deník: přísně tajná odpověď Václavu Havlovi	3	Paseka

Procházková Iva	Nazí	3	Paseka
Pechar Jiří	Život na hraně	3	Torst
Topol Jáchym	Chladnou zemí	3	Torst
Zmeškal Tomáš	Životopis černobílého jehněte	3	Torst

V tabulce jsou zaznamenány jak texty s biografickými údaji (tvořící medailonek autora), tak texty, ve kterých se vyskytla například pouze zmínka o autorově stylu psaní.⁶⁵

5. 7. 1. 2. Obálkové texty o díle

V obálkových textech o díle, poskytujících informace o autorském textu, je primárně zmíněn účelově zvolený prvek textu, např. hlavní protagonista knihy, který je čtenáři podán jako významná a výjimečná osobnost, zápletky, prostředí aj. Jejich účelem je vzbudit zájem u čtenáře a přimět ho k četbě celého autorského textu. Texty o díle jsou uvedeny v 19 titulech, tedy u více jak poloviny z celkového počtu zkoumaných děl. Nejčastěji jsou reflektovány na 2. a 4. straně.

1992

Autor	Titul	Číslo strany	Nakladatelství
Švandrlík Miroslav	Poručíme větru, dešti ... aneb V bouři kulturní revoluce	4	LN
Kantůrková Eva	Černá hvězda	2	MF
Škvorecký Josef	Konec poručíka Borůvky	4	MF
Hanák Ondřej	Hippies: slepé rameno mrtvé řeky	4	Argo

2000

Autor	Titul	Číslo strany	Nakladatelství
Štětina Jaromír	Století zázraků	2 + 3	LN
Hrabal Bohumil	Něžný barbar	2	MF

⁶⁵ Texty, ve kterých je uvedeno jméno autora a v bodech další jeho díla, nejsou v naší analýze hodnoceny jako texty o autorovi.

Kohout Pavel	Katyně	2	MF
Brdečková Tereza	Šahrazád a král	2	Argo
Popel Richard	Paradýzo	2 + 3	Argo

2009

Autor	Titul	Číslo strany	Nakladatelství
Frýdlová Pavla	Ženy odjinud	2, 4	LN
Smetanová Pavla	Příběhy z olivového ostrova, aneb když na Korfu kvetou mandloně	4	LN
Klobouk Jiří	Můj život s Blondie	4	MF
Lustig Arnošt	Zasvěcení	2, 4	MF
Stehlíková Blanka	Abeceda lásky	2	MF
Kárnět Jiří	Posmrtný deník	2	Paseka
Procházková Iva	Nazí	2	Paseka
Topol Jáchym	Chladnou zemí	2	Paseka
Janota Marek	Všechno co vidím	4	Argo
Renčín Pavel	Beton, kosti a sny	2	Argo

Obálkové texty o díle můžeme blížeji klasifikovat na texty poskytující informace o tematice díla, hlavních protagonistech, zaměřující se na poetiku autora a texty informující čtenáře o struktuře díla.

V námi sledovaných titulech se nejčastěji objevovaly texty informující především o tematice díla, poté texty superlativně hodnotící autorovu tvorbu. Explicitní popis tematiky díla najdeme např. na druhé straně obálky knihy I. Procházkové *Nazí*: „*Horké léto, Berlín, ochočená evropská příroda – to jsou kulisy příběhu Sylvy, Niklase, Evity, Filipa a Robina. Potkáváme je v klíčovém okamžiku, kdy se jejich životy zauzlily. Ať chtějí nebo ne, musejí se rozhodnout, kudy dál. Román Nazí zachycuje dnešní sedmnáctileté v jejich každodenních dramatech, jejichž konec je nepředvídatelný. Přijmou pravidla hry dospělých? Vyústí jejich střet s realitou ve vzpouru, či v tragédii? Pět příběhů, které teprve dohromady dávají smysl a vypovídají o jedné jediné veličině, známé i neznámé: dnešní dozrávající generaci.*” Popis děje

je však velmi často spojen s hodnocením díla a jeho zařazením, čímž dochází ke splnutí více typů informací o díle (viz výše uvedená klasifikace obálkových textů o díle).

Ačkoliv jsou obálkové texty o díle jedny z nejdůležitějších peritextů v komunikaci se čtenářem, jsou nakladateli využívány stále nedostatečně.

5. 7. 1. 3. Obálkové texty citátové

V tomto případě máme na mysli krátký úryvek z autorova textu, zvolený tak, aby co nejlépe přiblížil tematiku díla. Může být vybrán dialog postav, zápleтка, navozená atmosféra atd. Úryvek z knihy najdeme pouze u tří autorů, a to zejména na 4. straně obálky. Přehled je uveden v následující tabulce.

Rok	Autor	Titul	Číslo strany	Nakladatelství
2009	Smetanová Pavla	Příběhy z olivového ostrova, aneb když na Korfu kvetou mandloně	4	LN
2009	Lustig Arnošt	Zasvěcení	4	MF
1992	Hanák Ondřej	Hippies	4	Argo

V úryvku P. Smetanové je nastíněn příběh obyvatele řeckého ostrova Korfu, A. Lustig v ukázce z knihy *Zasvěcení* popisuje první milostnou chvíli hlavního hrdiny Richarda s jeho láskou Milenou a úryvek O. Hanáka přibližuje život Hippies.

5. 7. 1. 4. Obálkové propagační texty

V tomto případě jde pouze o výčet další produkce, jiné obálkové propagační texty nebyly ve vzorku nalezeny. Přehled titulů, u nichž se na obálce objevil odkaz na další produkci nakladatelství je uveden v následující tabulce.

Rok	Autor	Titul	Nabídka titulů	Číslo strany	Nakladatelství
2000	Štětina Jaromír	Století zázraků	vydané	3	LN
2000	Hrabal Bohumil	Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet	vydané, plánované	3	MF
2000	Hrabal Bohumil	Něžný barbar	autorovy tituly vydané nakl. MF	3	MF
2000	Kohout Pavel	Katyně	plánované	3	MF
2000	Kohout Pavel	Ta dlouhá vlna za kýlem	plánované	3	Paseka
2009	Zmeškal Tomáš	Životopis černobílého jehněte	autorovy tituly vydané nakl. Torst	3	Torst

Nabídce vydaných a plánovaných titulů je ve všech uvedených dílech věnována třetí strana obálky. Z celkového počtu 34 zkoumaných titulů je tento způsob propagace knih využit pouze v šesti případech, což svědčí o jeho velice malém využití.

Propagační texty se objevují nejen na obálce, ale i uvnitř knihy. O tom bude pojednáno více v následující kapitole.

5. 7. 1. 5. Autorské a referenční texty na obálce knihy

Jak je zřejmé z názvu, referenční texty přinášejí pohled třetí osoby⁶⁶ na dílo, zkušenosti s ním a autorskými texty má autor možnost komunikovat se čtenářem. Za autorský peritext můžeme považovat text v knize J. Kárneta *Posmrtný deník*: „*A jde to říkat pravdu a budu ji říkat, snažit se jí říkat za každou cenu papoušků a formy hladkosti, i za cenu koktání i neforemnosti [...] Chci, aby to jediné, co je na mě falešné, byly zuby! Abych mohl jíst maso a chléb života, Jiří Kárnet.*” Ke čtenářům svým přáním promlouvá také B. Hrabal ve svém díle *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*, popsáném již v kapitole 5. 7. 1.

Referenční texty nalezneme v následujících titulech:

⁶⁶ Tím mohou být experti, autority aj.

Rok	Autor	Reference	Umístění	Nakladatelství
2009	Kárnec Jiří	Václav Havel	4. strana obálky	Paseka
2009	Procházková Iva	Frankfurter Allgemeine Zeitung	4. strana obálky	Paseka
2009	Topol Jáchym	Volker Weichsel, Eckard Thiele, Markéta Pilátová	2. strana obálky	Paseka
2009	Renčín Pavel	Antonín Kudlác	2. strana obálky	Argo

Tabulka napovídá, že nejvíce referenčních textů využívalo nakladatelství Paseka, a to až v loňském roce. Reference Václava Havla na dílo Jiřího Kárnetu je otištěna přímo autorovým rukopisem, což výrazně přispívá autenticitě textu už tak významné osobnosti. „*Dobře si vzpomínám na svou návštěvu USA v roce 1968 a na svá setkání s Jiřím Kárnetem. A samozřejmě i na jeho text Posmrtný deník, který jsem tehdy přečetl téměř jedním dechem. Jsem rád, že dnes vchází v nás,*” uvádí Václav Havel na konto této knihy. Také reference významného zahraničního deníku Frankfurter allgemeine Zeitung čtenáři napoví mnohé o kvalitách knihy Ivy Procházkové a láká k četbě těmito slovy: „*Mimořádně přitažlivá četba – autorka se svým hrdinům umí dostat pod kůži.*”

Autorské i referenční texty v knihách reflektujeme až v posledních letech, z čehož můžeme usoudit, že jde o poměrně nové prostředky v komunikaci se čtenářem. Je jim vymezen prostor na nejexponovanějších místech obálky.

5. 7. 2. Propagační texty a reklama

Účelem reklamních a propagačních nakladatelských textů je nalákat co nejvíce potencionálních kupců, a tím tak uspokojit ekonomické potřeby nakladatelství.

Ve sledované produkci námi vybraných vydavatelů se objevovaly nejčastěji informace o další produkci nakladatelství (viz předchozí kapitola), finanční spoluúčasti jiného subjektu a ocenění knihy. Ve dvou titulech (u P. Frýdlové a O. Hanáka) se nachází dokonce samostatné stránky s reklamou, odkazující však na jiné subjekty.

Tabulka odráží výskyt propagačních textů.

1992

autor	distribuce	spoluúčast	další produkce	ocenění	nakladatelství
Burian Jan	x		x		LN
Švandrlík Miroslav					LN
Kantůrková Eva					MF
Linhartová Eva					MF
Škvorecký Josef	x				MF
Hanák Ondřej		x	x		Argo
Opasek Anastáz		x			Torst

2000

autor	distribuce	spoluúčast	další produkce	ocenění	nakladatelství
Štetina Jaromír				x	LN
Hrabal Bohumil	x				MF
Hrabal Bohumil	x				MF
Kohout Pavel	x		x		MF
Brdečková Tereza	x				Argo
Popel Richard	x	x			Argo
Jarchovský Petr					Paseka
Kohout Pavel					Paseka
Martínek Lubomír					Paseka
Dufková Vlasta					Torst
Landsmann Ivan					Torst
Třešňák Vlastimil					Torst

2009

autor	distribuce	spoluúčast	další produkce	ocenění	nakladatelství
Frýdlová Pavla	x				LN

Smetanová Pavla					LN
Vaculík Ludvík	x				LN
Klobouk Jiří	x				MF
Lustig Arnošt	x				MF
Stehlíková Blanka	x				MF
Janota Marek	x				Argo
Rákos Petr	x				Argo
Renčín Pavel	x	x			Argo
Kárnet Jiří	x	x			Paseka
Procházková Iva	x			x	Paseka
Šabach Petr	x		x		Paseka
Pechar Jiří					Torst
Topol Jáchym					Torst
Zmeškal Tomáš		x	x		Torst

Pozn.: ve sloupci další produkce nejsou začleněny propagační texty, uvedené na obálce knihy.

Způsob distribuce evidujeme v knihách pod technickou tiráží, a to ve větší míře až v roce 2000 a 2009. V roce 2009 je také ve všech titulech zmíněn internetový prodej a www stránky daného nakladatelství s odkazem, že veškeré tituly jsou uvedeny právě na těchto stránkách.

Texty o spoluúčasti jsou většinou pouze strohá sdělení v jedné větě, např. „*Tato kniha vychází za podpory Reflexu.*”⁶⁷, „*Kniha vychází s přispěním MKČR.*”⁶⁸ apod. Jejich umístění je variabilní, v některých titulech jsou uvedeny v pre-textové, u dalších v post-textové pozici. V knize P. Renčina je uvedena spoluúcast formou mediálního partnera, jehož logo je otištěno ve spodní části 4. strany obálky.

⁶⁷ Hanák, O.: *Hippies, slepé rameno mrtvé řeky*. Argo 1992.

⁶⁸ Popel, R.: *Paradýzo*. Argo 2000.

Informace o další produkci knih reflektujeme v post-textové pozici. Největší prostor (3 strany) věnovalo k popisu svých dalších titulů nakladatelství MF, a to v knize V. Linhartové *Prostor k rozlišení*. Takto rozsáhlý popis titulů je však výjimkou.

Uvedené ocenění je v tabulce označeno u knihy I. Procházkové a J. Štětiny. V případě I. Procházkové nejde o ocenění v pravém smyslu slova, na čtvrté straně obálky je zmíněna dvojitá prestižní nominace německého vydání této knihy na cenu německé literatury pro mládež. V tom druhém případě je zmíněno ocenění autora v na druhé a třetí straně obálky.

Tabulka dokládá, že až na výjimky nakladatelé upozorní čtenáře pouze, a to v několika titulech, na svoji další produkci obálkovým textem, decentním uvedením způsobu distribuce pod technickou tiráží poskytnou radu, jak knihu získat, a v novějších titulech odkazují dále na své propracované webové stránky, kde si čtenář vyhledá veškeré další potřebné informace. Nakladatelé tedy své knihy reklamními texty příliš nezatěžují. V knize P. Frýdlové a O. Hanáka reklamní stránky, odkazující navíc na jiné subjekty, koncepci knihy spíše narušují.

Závěr

Sekundární knižní texty hrají v životě knihy velkou roli. Jejich účelem je poskytnout čtenáři informace o díle, směřovat jeho recepci díla určitým směrem a přimět ho k četbě primárního textu/ke koupi knihy. V zájmu vydavatelů je tedy svazky paratextů koncipovat tak, aby pokus o kontakt s potencionálním příjemcem byl úspěšný. Stanovit zákonitosti jednotlivých paratextů a vymezit pravidla jejich užití je díky nesčetné variabilitě jejich působení velice obtížné. V některých titulech dochází dokonce ke splynutí více peritextů a jejich vymezení je tak nejednoznačné. Z bílých míst v tabulce užití jednotlivých paratextů můžeme vyvodit, že nakladatelé tento způsob komunikace se čtenářem plně nevyužívají. Přesto však můžeme vysledovat jisté tendence v jejich vývoji a užití.

S přibývajícimi roky někteří nakladatelé počet užití sekundárních knižních textů zvýšili (v tomto případě hovoříme hlavně o nakladatelství Torst), jiní si udržují svůj standart už od počátku (především nakladatelství Mladá fronta). Nejvíce paratextů se objevuje v pre-textové pozici. Nejvýznamnějšími jsou párové peritexty jméno autora a titul díla, což svědčí i o jejich umístění na nejexponovanějších místech knihy a jejich opakování i v dalších prostorách. Z autorských peritextů autor nejvíce využívá motta a dedikace. Významným prostorem k umístění paratextů je obálka knihy, kde jsou uvedeny převážně na druhé straně texty o díle a na straně třetí o texty o autorovi. Tyto peritexty mají významnou propagační funkci, autor i dílo jsou v nich hodnoceny jen superlativy. Mezi námi zvolenými tituly se vyskytly i případy, kdy oba texty splývají, a tvoří tak jeden celek. První strana obálky je obsazena pouze jménem autora, titulem díla, v případě zařazení do edice názvem edice a nakladatelství. Druhá nejexponovanější strana – čtvrtá strana obálky – je však nakladateli i nadále využita nedostatečně. V případě nakladatelských textů uvnitř knihy lze hovořit o vývoji v uvedení distribuce a další produkce jednotlivých nakladatelů, kteří nově odkazují na své webové stránky, absenci dalších reklamních textů a malém využití referencí třetích osob. V námi zvolené množině textů jsme reflektovali postupné splývání více typů paratextů v jeden celek, tím tak bylo obtížné jednoznačně vymezit o jaký paratext se jedná. Přístup nakladatelů je ke každému titulu individuální (v případě zařazení titulu do edice mějme na mysli individuální

přístup k edici), nenacházíme žádné vodítko, na základě kterého bychom stanovili pravidla užívání paratextů jednotlivými nakladateli.

Celkově můžeme českou beletristickou produkci námi vybraných nakladatelů ohodnotit tak, že se nakladatelé snaží s postupem času přidávat do svých titulů více paratextů, přesto však nacházíme v jejich komunikaci se čtenářem stále jisté mezery. Především by se v produkci nakladatelů mělo objevit více titulů s texty o díle, na základě kterých čtenář může vyvodit, o čem bude primární text pojednávat, popřípadě více referencí, a to i ze stran čtenářů. V konkurenčním prostředí by jistě napomohl i zvýšený výskyt autorských peritextů. Na druhé straně výskyt propagačních textů je zvolen optimálně. Na základě vypořizovaných poznatků bychom tak mohli sestavit „univerzální“ šablonu fungující pro stejnou množinu textů, a to především obálkových paratextů, majících nejsilnější persuasivní funkci ze všech. Šablona obálkových textů by vypadala následovně: na druhé a třetí straně obálky by se měly u všech titulů vyskytovat texty o díle, autorovi (rozsah by závisel na etablovanosti autora v literárním prostředí, v případě známé osobnosti není však zcela nutný) a uvedení dalších publikací autora nebo podobných titulů. Pro větší přiblížení knihy čtenářovi by se např. na čtvrté straně měla nacházet ukázka z knihy a reference třetích osob. V případě peritextů uvnitř knihy nelze takto jednoznačně vymezit pravidla užívání. Podstatné je, aby kniha obsahovala všechny paratexty, důležité pro správnou percepci díla a přibližující tak primární text čtenáři co nejvíce.

Příjmení a jméno autora: Prokopová Kateřina

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Role paratextů v knižním marketingu se zaměřením na českou beletrii
v produkci vybraných českých nakladatelství mezi léty 1992-2009

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Krausová Lenka

Počet znaků: 79 319 (včetně mezer a poznámek pod čarou)

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury:

Klíčová slova: paratext, peritext, epitext, paratextualizace, jméno autora, titul, motto, dedikace, předmluva, doslov, komentář, obálkové texty.

Charakteristika diplomové práce: Bakalářská práce se zabývá problematikou paratextů a jejich rolí v knižním marketingu. První část práce poskytuje čtenáři prvotní seznámení se s paratexty, a to především s jejich funkcí, dělením a procesem paratextualizace. Ve druhé části je čtenář seznámen s výběrem zkoumaného vzorku, charakteristikou jednotlivých paratextů současné české beletristické produkce a s jejich využitím nakladateli v praxi. Zkoumány jsou na základě analýzy produkce pěti nakladatelství epitexty verbální povahy, a to především titul, věnování, motto, předmluva, doslov, komentář, poznámka a texty na záložkách. Cílem práce je zachytit nejfrekventovanější způsoby použití paratextů ve vybraném vzorku nakladatelství a hodnocení vývoje sledovaných paratextů v čase.

Seznam použité literatury

- Halada, J.: *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha 2007,
- Hodrová, D.: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla*. Praha 2001
- Lederbuchová, L.: *Průvodce literárním dílem*. Jihlava 2002
- Ljachov, V. N.: *Nástin teorie knižního umění*. Praha 1975
- Müllerová, L.: *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v 90. letech 20. století – disertační práce*
- Pavlát, L.: *Tajemství knihy*. Praha 1982
- Pistorius, V.: *Jak se dělá kniha*. Praha 2003
- Vlašín, P.: *Slovník literární teorie*. Praha 1984
- Woll, T.: *Rukověť nakladatele. Řemeslo, věda, umění*. Praha 2002
- Brdečková, T.: *Šahrazád a král*. Praha 2000.
- Burian, J.: *Je tu nějaký zavěšený kafe? fejetony 1991*. Praha 1992.
- Dufková, V.: *Bílé na bílém : (supinum)*. Praha 2000.
- Frýdlová, P.: *Ženy odjinud: deset životních příběhů českých cizinek*. Praha 2009.
- Hanák, O.: *Hippies: slepé rameno mrtvé řeky*. Praha 1992.
- Hrabal, B.: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Praha 2000.
- Hrabal, B.: *Něžný barbar*. Praha 2000.
- Janota, M.: *Všechno, co vidím*. Praha 2009.
- Jarchovský, P.: *Musíme si pomáhat*. Praha 2000.
- Kantůrková, E.: *Černá hvězda*. Praha 1992.
- Kárnet, J.: *Posmrtný deník: přísně tajná odpověď Václavu Havlovi*. Praha 2009.
- Klobouk, J.: *Můj život s Blondie*. Praha 2009.
- Kohout, P.: *Katyně*. Praha 2000.
- Kohout, P.: *Ta dlouhá vlna za kýlem*. Praha 2000.
- Landsmann, I.: *Fotr*. Praha 2000.
- Linhartová, E.: *Prostor k rozlišení*. Praha 1992.
- Lustig, A.: *Zasvěcení: [lidé nebudou lepší, dokud budou mít lidské vlastnosti]*. Praha 2009.

- Martínek, L.: *Mimochodem*. Praha 2000.
- Opasek, A.: *Dvanáct zastavení: Vzpomínky opata břevnovského kláštera*. Praha 1992.
- Pechar, J.: *Život na hraně*. Praha 2009.
- Popel, R.: *Paradýzo*. Praha 2000.
- Procházková, I.: *Nazí*. Praha 2009.
- Rákos, P.: *Korvína, čili, Kniha o havranech*. Praha 2009.
- Renčín, P.: *Beton, kosti a sny*. Praha 2009.
- Smetanová, P.: *Příběhy z olivového ostrova, aneb když na Korfu kvetou mandloně*. Praha 2009.
- Stehlíková, B.: *Abeceda lásky: osobnosti, které jsem znala*. Praha 2009.
- Šabach, P.: *Škoda lásky: quodlibet*. Praha 2009.
- Škvorecký, J.: *Konec poručíka Borůvky*. Praha 1992.
- Štetina, J.: *Století zázraků*. Praha 2000.
- Švandrlík, M.: *Poručíme větru, dešti - aneb v bouři kulturní revoluce*. Praha 1992.
- Topol, J.: *Chladnou zemí*. Praha 2009.
- Třešňák, V.: *Domácí hosté*. Praha 2000.
- Vaculík, L.: *Poslední slovo: výbor fejetonů z Lidových novin (1989-2001)*. Praha 2009.
- Zmeškal, T.: *Životopis černobílého jehněte*. Praha 2009.

Články v novinách a časopisech:

Mareš, P.: *Průvodce světem paratextů, Česká literatura 41/1993, č. 5.*

Elektronické zdroje:

<http://www.sckn.cz/index.php?p=fakta2008>, [20. 2. 20010].

http://www.sckn.cz/index.php?p=ckt_historie, [20. 2. 2010].

<http://www.mf.cz/produkty/knihy>, [10. 3. 2010].

http://www.nkp.cz/pages/page.php3?navez=ISBN,_ISMN,_ISSN&submenu3=17, [10.4. 2010].